

**Духовні проповіді
для тих, хто служить
Богу і людям**

Том V

Видано
в ім'я Пресвятої Троїці —
Отця і Сина, і Святого Духа

митрофорний протоієрей Валентин Сорока,
настоятель Храму Нерукотворного Образу
Господа нашого Ісуса Христа
Української Автокефальної Православної Церкви

*7-митомне видання,
том V*

Храм Нерукотворного Образу Господа
нашого Ісуса Христа
Київ, 2017

Зміст

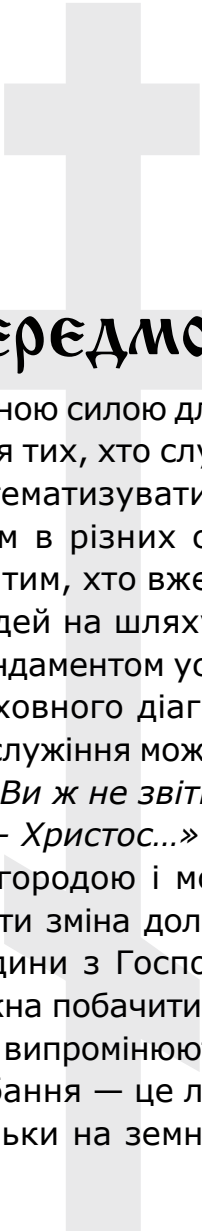
Передмова.....	5
----------------	---

I. Практичні поради священикам у служінні людям.....

Знайомство з людиною.....	7
Перша бесіда та попередній діагноз.....	9
Духовне лікування.....	28
Духовна брань за душу.....	38

II. Духовні лекції на різні теми з сімейної сфери життя людини.....

Гроші.....	55
Живі та померлі. Молитва за них.....	78
Чи можна покаятись за померлих?.....	78
Взаємини чоловіка та жінки.....	87
Православна сім'я.....	106

Передмова

Головною рушійною силою для написання «Духовних проповідей для тих, хто служить Богу і людям» було бажання систематизувати одержаний досвід від служіння людям в різних ситуаціях. Бажання передати його далі тим, хто вже служить чи прагне служити душам людей на шляху їхнього спасіння.

Безумовним фундаментом усіх знань — духовної оцінки ситуації, духовного діагностування є Святе Письмо, бо істинне служіння можливе лише на основі повчань Господа. *«Ви ж не звіться учителями, бо у вас один Учитель — Христос...»* Мф: 23, 8.

Найбільшою нагородою і мотивацією кожного, хто служить має бути зміна долі людини, її родини, дітей; єднання людини з Господом, спілкування з Ним. Завжди це можна побачити по дзеркалу душі — щасливим очам, які випромінюють світло.

Найбільше надбання — це любов і дружба з душею людини не тільки на земне життя, а й навіки віків.

Амінь.

**I. Практичні поради
священикам
у служінні людям**

Знайомство з людиною. Перша бесіда та попередній діагноз

1 Завдання священика на першій бесіді з людиною

Коли людина вперше звертається до священика, він (священик) має розуміти, що таким чином отримує прямий наказ від Господа — служити.

Господь потрудився, і багато чого відбулося для того, щоб людина прийшла до храму. І тепер обов'язком священика, як слуги Божого, є в молитві і любові послужити душі людини.

Священик має розуміти, що за будь-які його дії щодо людини, які не відповідатимуть служінню в молитві і любові, він муситиме відповісти.

Під час першої бесіди священик має допомогти людині усвідомити ті завдання, які ставить перед нею Господь, і надихнути її на їх виконання.

Найкраще — щоб на першій бесіді людина обрала шлях до Бога і священика, як помічника на цьому шляху. Але якщо людина не готова і не може під час першої бесіди зробити вибір, метою священика стає допомогти людині усвідомити ті проблеми, які є в її житті та їх духовну причину.

Врешті-решт (в результаті першої бесіди, або наступних) потрібно запалити волю людини до спасіння своєї душі, спочатку, можливо, шляхом вирішення її сьогочасних проблем зі здоров'ям, сім'єю та інших.

Спільно потрудившись з людиною над аналізом її життєвих проблем та їх духовних причин, священник має підвести людину до питання: «Ви розумієте, Хто може вам допомогти?» І дати на нього відповідь: «Бог».

2 Перша бесіда священника з людиною має будуватися приблизно наступним чином:

2.1 Знайомство

Привітавшись та познайомившись, священник розпочинає бесіду з питання, яке змусить людину розкрити йому свій душевний біль (наприклад: «Що привело вас до храму? Чому ви тут? Чому захворіла ваша дитина?»). Відповідаючи, людина розказує про себе та своє життя.

Під час бесіди священник має дивитися в очі людині. Коли між людиною і священником налагодиться духовний зв'язок — робити це буде приємно.

Приблизно перші півгодини темою бесіди має бути те, з чим прийшла людина. Потрібно дати їй можливість висловити те, що найбільше болить на душі, ставлячи лише незначні уточнюючі питання. Це допоможе людині відчувати себе зі священником комфортно, стати собою та відкритися. Тоді священник зможе налагодити духовний контакт з людиною та

відчути її настільки, що матиме можливість давати їй корисні та зрозумілі поради, які не будуть лякати чи бентежити людину.

2.2 Виникнення духовного контакту

Духовний контакт священика і людини виникне, коли, слухаючи людину та перебуваючи в сердечній молитві, священик забуде про себе і «стане цією людиною». Душі священика і людини об'єднуються.

Для того, щоб це відбулося, священик має дуже концентровано сердечно молитися та просити Господа дати йому на це сили.

Якщо священика в бесіді з людиною щось (наприклад, жіноча краса) спокушає настільки, що він втрачає сердечну молитву та душевний спокій — духовного контакту виникнути не може, і священик втрачає здатність служити.

В такому випадку потрібно намагатись оволодіти собою. Людина для священика має бути, перш за все, душею, все інше не повинно мати значення. Якщо священик не може цього досягти і відчуває, що не має сил оволодіти собою, він має під слушним приводом запропонувати людині побесідувати з іншим священиком.

Коли священик під час бесіди з людиною відчуває збентеження і нерозуміння, це є ознакою «бісівської пастки». В такому випадку він має не поспішати з прийняттям рішень та обов'язково порадитися з іншим священиком.

2.3 Пошук духовних проблем людини та їх причин

Після того, як священик душею об'єднався з людиною, він зможе побачити її основні духовні проблеми та їх причину, «відчуті її бісів». Це необхідно для того, щоб мати змогу встановити духовний діагноз людини та знати, які питання потребуватимуть поглиблення під час її генеральної сповіді.

Кожна людина має «потаємну кімнату», де ховається її темна сутність. Тільки відшукавши її та усвідомивши причини її виникнення, тобто ті моменти в житті людини, коли нечиста сила змогла досягнути до цієї душі, священик зможе допомогти людині боротися з нею.

Для того, щоб відшукати духовні проблеми людини та причини їх виникнення, священик в бесіді має з'ясувати всі особливості чотирьох сфер життя людини: інтимної, сімейної, соціальної, духовної.

Найскладнішим є розкриття **інтимної сфери** людини: чи здорова, задоволена та щаслива вона, чи є любов? Чи по любові відбувся її шлюб? Якщо ні — шлюб є угодою, при якій присутній сатана. В такому випадку, швидше за все, людина буде незадоволеною своїми інтимними стосунками, і лукаві духи використають це для того, щоб досягнути до її душі.

Сімейна сфера:

1) Чи має людина вінчаного чоловіка/дружину? Які подружні стосунки та хто головний в родині?

2) Чи є діти? Який їх вік та здоров'я? Не треба зупинятися на подробицях, достатньо загальної картини для того, щоб «пізнати дерево по плодам».

3) Чи живі та здорові батьки, та які стосунки людини з ними? Окремий негативний випадок — проживання сім'ї з батьками.

Соціальна сфера: ким працює людина? Ця інформація корисна для того, щоб розуміти, які духовні якості надбала людина разом з робочими навиками — позитивні чи негативні (наприклад, жінці-керівнику буде складніше коритися чоловіку вдома та ін.).

Духовна сфера: які духовні координати людини на даний момент? Поняття гріха є в усіх релігіях, тому ми можемо послужити всім, хто потребує допомоги.

Найлегше люди, зазвичай, розкривають те, що менш важливо. Коротко зупинившись на цих питаннях, священник має вести бесіду далі, шукаючи справжні духовні проблеми.

Дізнатися про духовні проблеми людини та причини їх появи священник може зі слів самої людини. *«Роде зміїний! Як ви можете мовити добре, будши злі? Бо чим серце наповнене, те говорять уста»* (Мф. 12: 34). Якщо людина говорить про те, що періодично повторює деякий гріх — це означає, що цей гріх живе в душі людини, а отже вона має духовну хворобу, лукаву сутність.

Приклади гріхів, які можуть бути часто повторюваними людиною, яка має духовну хворобу є:

1) Сквернослів'я.

Якщо людина каже, що у неї в житті все добре і вона щаслива, але час від часу, або і часто з неї виринається сквернослів'я — це є першою ознакою духовної враженості. Особливо якщо людина розуміє, що робити це погано, та контролювати себе не може.

2) Образа та злість.

Коли людина має неспокій в душі, їй «все не так і все не те», від цього, як громовідвід, страждають найрідніші їй люди, в першу чергу діти. Потрібно знати, що у такого порушення внутрішньої гармонії завжди є причина, яку священник обов'язково має з'ясувати. Практичний досвід показує, що в корені проблеми дуже часто є порушення гармонії в інтимних стосунках з чоловіком чи дружиною.

3) Блудний потяг, порушення гармонії інтимних стосунків чоловіка та жінки.

Інтимні потреби має кожен. Любов і інтимний потяг є природними. Люди створюють сім'ю для того, щоб любити один одного так, як більше вони нікого не люблять.

Розуміючи людську природу, апостол писав: *«А про що ви писали мені, то добре було б чоловікові не дотикатися жінки. Але щоб уникнути розпусти, нехай кожен муж має дружину свою, і кожна жінка хай має свого чоловіка. Нехай віддає чоловік своїй дружині потрібну любов, так же само й чоловікові дружина. Дружина не володіє над тілом своїм, але чоловік; так же само й чоловік не володіє над тілом своїм, але дружина. Не вхиляйтесь одне від одного, хіба що дочасно за згодою, щоб бути в пості та молитві, та й сходьтесь знову до купи, щоб вас сатана не спокушував вашим нестриманням»* (1 Кор 5: 1–7).

Інтимна сфера людини представляє собою окремий світ зі своїми бажаннями. Коли чоловік чи жінка не виконує інтимні бажання своєї половини, ці невітілені бажання накопичуються і переростають

в пристрасть свідому або підсвідому. Тоді нечистий дух використовує цю пристрасть — втілює бажання людини, як правило, уві сні, де людина не може себе контролювати, та отримує таким чином право доступитися до душі людини.

Священик має усвідомлювати, що більшість інтимних бажань людини знаходиться в полі гріха. Але, спираючись на слова апостола про те, що тіло чоловіка належить дружині і навпаки, з метою боротьби з пристрастями, все, що людина хоче — може виконати зі своєю половиною. Після цього на сповіді вона має покаятися в «нестандартних інтимних стосунках з чоловіком (дружиною)».

Щойно священик визначить, що подружні інтимні стосунки пари негармонійні, в жодному разі не можна залишати це поза увагою.

В такому випадку неможливо благословляти строгий піст враженій людині, оскільки таким чином її пристрасть стане лише глибше підсвідомою, а отже сильнішою. Завдання священика, навпаки, — посприяти тому, щоб вона (пристрасть) вийшла на світло Боже.

Найперше, що священик має порадити подружній парі — відверто і уважно поспілкуватися один з одним про всі свої інтимні бажання, оскільки всі непорозуміння, які є між чоловіком та жінкою, сатана використовує проти цієї сім'ї.

У випадку, коли така розмова відбулася, але непорозуміння інтимних потреб один одного залишилось, священик має сам в розмові з людиною визначити сферу непорозуміння та, виходячи зі свого власного досвіду, порадити людині, як вона може достукатися до своєї половини.

В разі, коли поради священника не допомогли, потрібно запросити на бесіду другу половину людини та делікатно, не розкриваючи таємниць, донести до неї (нього) інформацію про те, що в подружньому житті є деякі проблеми.

Потрібно розуміти, що ці проблеми, рано чи пізно, можуть привести до того, що люди постануть перед вибором: чи бути їм один з одним, чи ні.

Важливим фактором при цьому є те, чи по любові відбувся шлюб чоловіка та жінки.

Якщо шлюб відбувся по любові — люди зможуть пройти все, але за умови, що вони усвідомлять, що насправді значать один для одного.

Якщо ж в основі шлюбу любові не було — на даний момент він (шлюб) може знаходитися на різних етапах. На деяких із них люди вже категорично не можуть жити під одним дахом, тоді вони розходяться. Але, якщо у подружжя є взаємна повага, такий шлюб можливо врятувати. В цьому людям має допомогти священник.

В такому випадку священник має благословити людині, яка одружувалась не по любові, строгий піст. На початку піст дасть їй можливість припинити інтимні стосунки, які є її насиллям над собою. А вкінці піст духовно преобразить людину. Вона зміниться та зможе оцінити величину жертви своєї половини, її терпіння, смирення та любов — і за все це полюбити її.

4) Ненависть та прокляття.

Ненависть — це духовне вбивство, яке відбувається на ваших очах, і це вбивство потрібно зу-

пинити. Якщо людина періодично проклинає себе або навколишніх — вона є свідомим або несвідомим служителем сатани.

Священик не може залишити поза увагою причину виникнення у людини ненависті та проклять. Він має з'ясувати у людини: чому вона це робить, в розмові з ким, в якому стані вона перебуває, коли це відбувається. Зазвичай це відбувається коли людина дуже втомлена, перенапружена, виконує дуже важке завдання.

Для того, щоб визначити наявність у людини духовної хвороби, потрібно дізнатися не тільки які гріхи вона чинить, а і як часто. Якщо людина, наприклад, сквернословить кожен день і багато — значить вона є духовно враженою, якщо ж раз на тиждень, або місяць — це вже початок духовної хвороби.

Для того, щоб священик міг визначити частоту гріхів людини, вона (людина) має вести таблицю гріхів, в якій в динаміці відмічатиме як часто і які гріхи чинить. На бесідах і сповідях священик має переглядати таблиці гріхів та уважно аналізувати духовний стан всіх людей, які обрали його своїм духівником.

Якщо священик побачить у людини, яка обрала його своїм духівником (особливо більше року назад), ознаки духовної хвороби — він має розуміти, що це його особисте недопрацювання як священика, і потрібно терміново прийняти міри.

Встановивши наявність духовної хвороби, дуже важливо відшукати її джерело.

Важливо допомогти людині усвідомити поняття родового гріха. Людина має зрозуміти, що причиною її хвороби є не тільки її особисті гріхи, а і всього її роду. Хвороба — це знак від Господа, що рід має каятись.

Оскільки духовне враження відбувається з доброї волі людини, вона дуже рідко сама називає справжню причину своєї духовної хвороби. Зазвичай людина може говорити, що причиною є: життя з батьками, нестача коштів, погані стосунки з родичами та багато іншого, але все це не є причиною, а лише «фасадом», який приховує справжню причину.

Перш, ніж священник дістанеться головного джерела духовної хвороби, можливо, буде потрібно впоратись з великою кількістю проміжних духовних проблем людини. У випадку, коли священник знаходить причину духовної хвороби, допомагає людині усвідомити її та покаятись, і людина все виконує, але хвороба залишається — потрібно шукати далі.

2.4 Первинний духовний діагноз

В кінці бесіди священник повинен зрозуміти духовні проблеми людини, встановити та записати її первинний духовний діагноз.

Духовний діагноз може бути встановлений частково за допомогою наявності у людини ознак присутності лукавих сил (див. «Ознаки присутності лукавих сил», стор. 41). Але сукупність наявних ознак може бути лише підказкою для священника при встановленні духовного діагнозу.

Читання молитви з копієм, як один із додаткових інструментів духовної діагностики, може бути засто-

соване для глибшого усвідомлення та впевненості священика при встановленні духовного діагнозу людини. Молитва з копієм проводиться на розсуд священика, а не за бажанням людини. Людині, яка довіряє своєму духівнику, достатньо його слів, в протилежному випадку — ніщо не зможе її впевнити.

Крім того, деякі священики мають від Господа особливі дари, що допомагають їм визначити присутність лукавих духів біля людини (наприклад, чуття духовного запаху).

В будь-якому випадку священик має бути уважним духовним аналітиком та приступати до встановлення духовного діагнозу з усією обережністю.

Якщо Господь послав людину до священика — так чи інакше потрібно обов'язково прийняти рішення та встановити її духовний діагноз, відмовитися неможливо. Адже, не знаючи діагнозу, неможливо духовно лікувати людину.

Коли священик сповідає людину та дає їй поради, не знаючи її духовного діагнозу, він втручається в духовне лікування, якого не розуміє. Такі поради можуть бути шкідливими для душі людини. Тому бесідувати та сповідати людей, які мають духівника, можна лише з його благословення.

Якщо священик усвідомлює, що він не в змозі встановити духовний діагноз людині, не треба нічого вигадувати, а при можливості потрібно проконсультуватися зі старшим священиком.

Бувають випадки, коли духовна хвороба людини є надто складною для одного священика, і потребує духовного супроводу двох, або і трьох священиків,

кожен з яких потрібен як окремий воїн Христовий в битві за душу людини.

Існують випадки, коли відкриті на першій бесіді духовні проблеми людини та її первинний духовний діагноз є «камуфляжем», прикриттям її головного біса — головної духовної хвороби.

3 Підготовчі бесіди з людиною та духовні лекції

Якщо людина під час першої бесіди не зробила вибір шляху до Бога, священник в кінці бесіди має запропонувати їй підготуватися до першої сповіді і Причастя та запросити на наступні бесіди і духовні лекції.

Таких бесід і лекцій може бути стільки, скільки людині необхідно для того, щоб у неї виникла потреба зробити вибір і піти шляхом спасіння своєї душі. Тоді, коли така потреба виникне, відбудеться саме та бесіда, на якій буде зроблений вибір, визначений духівник і почнеться духовна битва. А доти людина тільки слухає та навчається, відвідуючи підготовчі духовні бесіди і лекції.

Кількість підготовчих бесід визначає священник. Він має усвідомлювати духовну ціль людини і бачити, що вона маленькими кроками до неї рухається. Священник має розуміти план духовних дій, необхідних людині, і кожного разу пересвідчуватися, що вона його дотримується.

Для цього у людини має бути духовний щоденник, куди вона в кінці кожної бесіди записує отримані

завдання. Кожна наступна бесіда зі священником має відбуватись лише за умови виконання людиною цих завдань.

Священик має усвідомлювати, що бесіди, а не сповіді, є його основним інструментом підтримання духовної роботи людини. Сповідь людини є результатом її підготовки, проведеної, в тому числі, під час бесід зі священником.

Бесіди на сповідях не благословляються, адже сповідь — це Таїнство, час Господа. Священик може задавати на сповіді питання для того, щоб людина могла ширше розкрити гріх, але якщо розмова затягується — вона має бути перенесена на бесіду. Спроба сумістити сповідь з бесідою є лукавством священника.

Духовні лекції є продовженням бесід. Якщо священник використовує свої особисті дари і вкладає душу в служіння, у нього виникає коло людей, з якими він спілкується і молиться, і з якими йому є чим поділитися. Тоді священник визначає теми для лекцій і складає лекції, виходячи з того, які питання цікавлять його прихожан на бесідах.

Під час духовних лекцій такі питання треба виносити на спільне обговорення, де кожен зможе висловити свою думку. Важливо, щоб в першу чергу висловлювалися менш підготовлені прихожани для того, щоб дати їм змогу розвиватися.

Проповідувати Євангеліє є обов'язком священника. Тому кожен священник має проводити духовні бесіди та читати лекції. Якщо цього не відбувається — це є ознакою того, що священник поки не відбувається як священник.

Постійно відвідуючи духовні лекції і бесіди, людина поступово розкривається і набуває іншу духовну якість. Коли вона відчує і усвідомить свою гріховність — священник має рекомендувати їй ще раз пройти генеральну сповідь.

4 Сумніви

Можливий сценарій розвитку подій, при якому під час першої бесіди людина обрала шлях спасіння і духівника, вирішила змінити своє життя, посповідалася, причастилася, але після цього засумнівалася в своєму виборі.

В такому випадку, хоча на цей момент священник вже доклав багато зусиль, з любов'ю потрудився і послужив душі людини, він має негайно зупинитися.

Найперше потрібно з'ясувати, що змушує людину сумніватися.

Якщо причина сумнівів — «правильність» обраної церкви та духівника, священник має одразу поступитися і оголосити, що на даний момент більше не може бути духівником людини, адже без повної довіри людини служіння священника буде марним.

Служіння людині, яка не вірить в Бога, не приймає Символ віри, церкву, якій належить священник, як Христову, і священника, як Божого служителя, може зашкодити, як священнику так і людині.

Сумніви в обраній церкві та духівнику з'являються у людей, в основному, в результаті бесід з іншими священниками та монахами, які ставлять під питан-

ня, або і повністю заперечують план духовних дій, запропонований людині.

Якщо священик помітив, що людина прийняла в душу такий сумнів, він має поважати її вибір та духовно підкоритися її рішення.

В такому випадку священик має одразу відмінити всі дані їй духовні завдання, зняти всі благословення і порекомендувати звернутися за порадою до щонайменше трьох інших авторитетних священиків чи священиків-екзорцистів (якщо людина одержима лукавим духом).

Навіть якщо людина відмовляється звертатися до інших священиків, потрібно розуміти, що іншого шляху для неї немає.

Послуживши людині, священик поділився з нею духовним золотом, намитим його власним духовним шляхом. Якщо людина сумнівається в цінності цього золота, пройти шлях пошуків — єдина можливість для неї укріпитися в вірі, без якої вона не зможе піти шляхом спасіння.

Крім того, обов'язком священика залишається, поважаючи право людини на сумнів, берегти святиню.

Вмовляти та шукати компроміси з сумнівами людини — це по суті «давати святе псам» та «розсипати перли перед свиньми» (*«Не давайте святого псам, і не розсипайте перел своїх перед свиньми, щоб вони не потоптали їх ногами своїми, і, обернувшись, щоб не розшматували й вас...»* (Мф. 7: 6)) і є лукавством, яке священик може допускати через невпевненість у власних діях.

Якщо священик невпевнений в якості свого служіння, діалог з людиною не вирішить цього питання,

він має в молитві звернутися до Господа («Господи, що я роблю не так? Що мені треба допрацювати?»), або попросити старшого священика допомогти йому визначити свої помилки.

Побачивши свої помилки, їх неможна уникати, а потрібно швидко виправити. Тоді священик буде духовно розвиватися. А інакше невпевненість залишиться, і священик не зможе в подальшому служити.

В жодному разі неможна ображатися на людину, адже щойно священик затримає образу — гріх зруйнує побудовані стосунки та духовний контакт з людиною.

Для того, щоб цього не сталося, священик має запевнити людину, що чекає на нову зустріч, але тільки за умови, що вона пройде шлях пошуків та побесідує із щонайменше трьома авторитетними священиками чи священиками-екзорцистами.

Можна попросити людину повернутися та поділитися своїми духовними надбаннями в тому випадку, якщо в результаті пошуків вона знайде для себе духівника, який запропонує їй достойний духовний план дій. Ця інформація буде дуже цінною для розвитку священика.

Інакше ж, якщо людина не зможе знайти гідної альтернативи, вона має прийняти рішення, що священик є саме тим, хто їй потрібен як духівник.

Якщо людина після своїх пошуків не повернеться до священика — значить вона обрала інший шлях.

Якщо, усвідомивши ті духовні шляхи, які запропонують їй служителі Божі в її регіоні, вона повернеться — це буде її усвідомленим вибором. Тоді

довіра її до священика буде міцною, а отже кроки на духовному шляху будуть впевненими, а результати — швидкими.

5 Відмова людиною прийняти духовний діагноз, поставлений священиком

Можливі випадки, коли після того, як священик встановив духовний діагноз, людина не бажає з ним погодитися.

Священик має розуміти, що в такому випадку людина не робить вибору боротись за спасіння своєї душі, відходить від обраного шляху та обирає життя з нечистою силою. А, отже, приступати до втілення плану її духовного лікування він (священик) не може.

Так відбувається по одній з двох причин: або священик недостатньо якісно послужив цій душі, або людина неготова визнати причину своєї духовної хвороби.

Якщо священик при встановленні духовного діагнозу людини не розкрив всі особливості чотирьох сфер її життя та не визначив причин духовної хвороби людини — таке служіння є недостатньо якісним.

Приступати до духовного лікування людини, не усвідомлюючи причину її духовної хвороби, неможливо. Таке лікування є шкідливим для душі людини.

Можливий сценарій розвитку подій, коли священик потрудився та визначив причину духовної хвороби людини, але людина відмовляється її визнати.

В такому випадку священик має не складати рук, а шукати шлях допомогти людині. *«Просіть і буде*

вам дано, шукайте і знайдете, стукайте і відчинять вам» (Мф. 7: 7).

Священик має спробувати в сердечній молитві віднайти ті обставини, які потрібно створити людині для того, щоб вона змогла усвідомити свою духовну хворобу та її причини («Господи, що ще я можу зробити в цих обставинах?»).

Універсальними засобами для цього є ведення таблиці гріхів та якісне дотримання людиною духовного правила. Вони допомагають людині усвідомити всю чорноту своєї душі.

Коли священик розкриває людині причину її духовної хвороби, а людина не бажає усвідомити її і відмовитись від гріха, вона (людина) може обрати натомість відмовитись від священика, як свого духовника. Може образитись чи посваритися зі священиком, а в подальшому з різних причин повністю обірвати спілкування з ним.

В такому разі священик має дозволити людині це зробити — у всьому визнати свою провину перед людиною та попросити у неї прощення. Бажано не обривати стосунки з людиною, а намагатися їх зберегти. Але, якщо людина цього не бажає — її потрібно з миром відпустити. Для священика це буде негативним результатом з отриманням духовного досвіду.

Духівник не може залишити людину просто «ходити» в церкву без плану духовних дій. Адже, в такому разі людина замість того, щоб духовно розвиватись втрачає час.

Доки священик є духівником людини, він несе за неї особисту відповідальність, і допускати, щоб людина під його благословенням духовно не трудилась є гріхом. Тому священик має завжди усвідомлювати на якому етапі знаходиться кожна людина, духівником якої він є.

Відповідно цьому священик має щонайменше раз на місяць спілкуватися з людьми, духівником яких він є, на сповідях, бесідах або лекціях.

Якщо у священика немає людей, якими він духовно опікується, він має усвідомлювати, що на даному етапі не віддає, а лише споживає благодать Божу. Для того, щоб підтвердити свою віру діями, священик має служити людям — класти душу за людей. *«Ніхто більшої любови не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх»* (Ін. 15: 13).

Коли людина відмовляється від служіння священика, він (священик) має усвідомлювати, що десь припустився помилки. Для подальшого духовного розвитку та служіння священика цю помилку дуже важливо якнайшвидше усвідомити і виправити. Для цього при необхідності священик може звернутися за порадою до інших священиків.

ДУХОВНЕ ЛІКУВАННЯ

1 Вибір духовника

Якщо під час першої бесіди, або в подальшому священник усвідомлює, що як духовник не підходить людині, він має направити її на бесіду до іншого священника.

При побудові стосунків людини з духовником грають роль багато складових: характер, темперамент, сумісність та багато інших. Виходячи з того, що кожен служитель має від Господа свої особливі дари, священник має усвідомлювати свої можливості, а також сильні та слабкі сторони своїх братів у Христі та направляти людину туди, де для неї буде найкраще.

Якщо через гординю священник не бажає поступитися та визнати, що для людини кращим духовником буде інший священник, то він втрачає можливості духовного розвитку людини та шкодить її душі.

Виключенням є випадки, коли людині загрожує смертельна небезпека, або під загрозою є діти. В такому разі священник, не дивлячись ні на що, має розповісти людині всю правду про її духовний стан,

його причини, очікувані наслідки та план необхідного духовного лікування.

Можливість змінити духівника має залишатися можливістю людини, а не інструментом покарання людини для священика.

Якщо людина погоджується змінити духівника, рекомендований священик має прийняти людину та почати трудитися з нею як духівник.

У випадку, коли перша бесіда з новим духівником матиме негативний результат, можна провести бесіду втретє з попереднім духівником для того, щоб визначити подальший план духовних дій людини.

Людина не може бути «втрачена» на шляху від одного духівника до іншого.

Доки людина має духівника, він несе за неї особисту відповідальність перед Богом. Втручання інших священиків в духовний супровід людини небажане.

2 Усвідомлення людиною духовного діагнозу

Після того, як визначився духівник людини, він проводить її духовну діагностику та встановлює первинний діагноз.

Потрібно розуміти, що духовний діагноз людини в подальшому може змінюватися багато разів. Первинний діагноз відображає духовні проблеми людини, які знаходяться на поверхні. В подальшому ж, якщо людина духовно трудиться, і священик їй в цьому допомагає, відкриваються більш глибокі причини її духовних проблем.

Встановивши духовний діагноз, священник має повідомити його людині та розповісти про те, якими мають бути її подальші дії.

Священник має розказати людині, що її духовні проблеми пов'язані з тим, що в деякій сфері її життя порушуються закони любові, але це можна змінити, дотримуючись плану духовного лікування.

3 **План духовного лікування**

Одразу після встановлення духовного діагнозу, священник має розповісти людині, який план духовного лікування їй необхідний.

Перш, ніж рухатись далі, священник має пересвідчитись, що людина повністю усвідомлює і приймає план свого духовного лікування та готова його дотримуватись.

Лише дотримуючись духовного плану з власного великого бажання, людина навчиться самостійно протистояти лукавим духам. Тому важливо, щоб людина на кожному етапі свого духовного шляху розуміла та приймала план свого духовного лікування та розвитку.

Щойно людина в деякій формі відмовляється від запропонованого священником плану, духівник має одразу відпустити її. Непотрібно вмовляти чи, тим більше, примушувати людину дотримуватися духовного плану. Це буде насиллям над її душею, за яке священник муситиме платити власним здоров'ям.

Духівник має попросити людину записати свій план подальших духовних дій для того, щоб вона краще його усвідомила та нічого не забула.

В кінці першої бесіди священник має попросити людину завести духовний щоденник, куди після кожної бесіди зі своїм духівником людина записуватиме отримані завдання, які складатимуть план її духовного лікування, або план духовного розвитку.

Найперше, що має записати людина в свій духовний щоденник — це підтвердження зробленого вибору шляху до Бога: *«я, раб(-а) Божий(-а) _____ (ім'я) обираю шлях спасіння своєї душі, шлях до Господа Ісуса Христа, Сина Божого Єдинородного, шлях до Тройці Єдиносущної і Нероздільної, Отця і Сина і Святого Духа. Амінь. Моя душа належить Господу Ісусу Христу. Амінь».*

Крім того, в духовному щоденнику людина має зафіксувати, якого священника обирає своїм духовним помічником, та (обов'язково) хто є її кураторами з прихожан храму.

Складаючи план духовного лікування для людини, священник має пересвідчитись, що всі його рекомендації засновані на Євангеліє.

Універсальним інструментом духовного лікування та розвитку є дотримання людиною духовного правила. Тому, найперше, що має містити план духовних дій людини — це прийняти посилене духовне правило, яке благословить її духівник.

Духовне правило людини обов'язково має включати щоденне сердечне читання Євангеліє, адже саме Євангеліє має лежати в основі духовного шля-

ху людини. Євангеліє є ключем до духовного світу, побудови стосунків з Силами Небесними та захисту від нечистої сили.

Окрім Євангеліє молитовне правило може включати читання ранішніх та вечірніх молитов, тощо. Але потрібно усвідомлювати, що рушійною силою на духовному шляху людини має бути віра, любов, усвідомлення і покаяння в своїх гріхах, а не велика кількість прочитаних молитов.

Ще одним обов'язковим пунктом духовного правила людини має бути ведення таблиці гріхів. Особливо це важливо на початку духовного шляху, оскільки нечисті духи можуть викривляти розуміння людиною своїх гріхів. В такому випадку таблиця гріхів допоможе виявити справжні духовні проблеми людини.

Якщо у священика виникає сумнів в тому, що людина повністю відображає всі свої гріхи в таблиці гріхів, він може попросити її кілька днів робити щогодинний запис своїх гріховних думок. Священик має пояснити людині, що це допоможе їй краще побачити, до яких сфер життя найбільше відносяться лукаві думки, що їй навіюються. Якщо людина приймає ці думки, тоді лукаві духи нав'язують їй свою волю. Тому важливо навчитися розрізняти на спасіння чи на погибель нам ті думки, які виникають, усвідомити гріх та навчитися від нього відмовлятися.

Окрім молитви сильним духовним інструментом, даним нам Господом, є піст.

Вибір рівня посту залежить від ступеня здоров'я людини та рівня духовних задач, які перед нею стоять.

Перш, ніж благословляти людині піст, священник має пересвідчитися, що людина до нього готова — перебуває з усіма в мирі та має бажання постити. Щойно людина під час посту виявляє ознаки будь-якого внутрішнього незадоволення, напруження, або агресії, священник має одразу зняти благословення та припинити піст людини.

4 Коригування духовного діагнозу та лікування

Встановлюючи первинний духовний діагноз, священник не може знати, як цей діагноз зміниться в подальшому. Якщо людина разом із духівником трудяться над її душею, поступово, етап за етапом, відкривається все глибша і глибша правда доти, доки людина не буде готова сказати собі всю правду про свою лукаву сутність.

На кожному з таких етапів священник має пересвідчитись, що людина визнає свої гріхи та прагне змінитися. Якщо ні — потрібно зупинитись та чекати, поки людина не усвідомить, що не бажає більше жити з гріхом. Зазвичай, для того, щоб це відбулося, людині достатньо не строго поститися, читати Євангеліє та виконувати завдання духівника.

Практичний досвід показує, що, в основному, якщо людина починає духовно трудитись, головні її духовні проблеми відкриваються протягом сорока днів.

Якщо за сорок днів, або більше, людина усвідомила свої гріхи та прийняла рішення змінити свій спосіб життя, далі вона має продовжувати постійно

духовно розвиватись: служити в церкві, сповідатися, причащатися, відвідувати духовні лекції.

Священик має постійно аналізувати події з життя людини, швидко реагувати на обставини та бути готовим в будь-який момент скоригувати поставлений раніше духовний діагноз.

5 Структурна взаємодія в церкві священиків, кураторів, служителів і мирян

Як описувалось вище, коли людина приходить до церкви, священик, розуміючи, що людину привів Господь, бесідує з нею і, максимально концентруючись в сердечній молитві, встановлює її первинний духовний діагноз та дає поради.

По закінченні першої бесіди, священик дає людині духовне завдання, просить людину завести духовний щоденник та встановлює приблизний термін наступної зустрічі.

Священик має сказати людині, що чекає на неї протягом 1-2-3 тижнів, а у випадку тяжкої духовної хвороби зустрічі мають відбуватися не рідше одного разу на тиждень.

Під час першої бесіди священик підводить людину до вибору шляху спасіння своєї душі, а також вибору духівника та куратора, як помічників на цьому шляху.

Після першої бесіди зі священиком обов'язково має бути обраний куратор. Призначенням куратора є допомогти людині йти духовним шляхом, виконуючи ті завдання, які благословляє її духівник.

Відсутність супроводу людини куратором може привести до того, що людина не зможе зрозуміти та виконати завдання свого духовника, та, врешті-решт, відійде від церкви.

Кураторами стають прихожани, які духовно прозріли, та в житті яких відбулись чудеса Господні.

Так само, як і священники, кожен куратор має від Господа свої особливі дари. Тому священник має призначати людині того куратора, який, на його думку, підійде їй за характером.

У куратора має бути духовний зв'язок зі священником та взаєморозуміння з людиною, якій він допомагає.

Перше спілкування людини з куратором відбувається після того, як в кінці першої бесіди священник дає людині духовне завдання. Куратор має, якщо потрібно, ще раз детально його пояснити та пересвідчитись, що людині все зрозуміло.

Людина, яка тільки починає знайомитися з церквою та духовним світом, може важко сприймати специфічні церковні терміни, тому пояснювати все треба, по можливості, простими, відомими всім словами, а церковним термінам давати визначення.

Далі куратор допомагає людині в її повсякденній праці: готує до генеральної сповіді, пояснює що таке піст, що означають сорокоусти, супроводжує людину на молитовному поклонінні преподобним отцям Києво-Печерської лаври.

Бувають випадки, коли людина входить в суперечку з куратором, не погоджуючись з тими духовними завданнями, які перед нею стоять. В такому разі,

куратор має ще раз пересвідчитися, що правильно розуміє завдання, дані людині її духівником, та одержати благословення священика на те, щоб іще раз пояснити їх людині.

Після проходження людиною генеральної сповіді, куратор відслідковує духовний стан людини, зв'язуючись із нею раз на 1-2-3 дні. Під час таких бесід куратор дізнається, як почуває себе людина, чи виникають у неї запитання.

У випадку, коли людина не бажає йти на контакт з куратором, важливо, щоб куратор усвідомив, що саме спокусило людину. Тоді, після другої невдалої спроби вийти на зв'язок з людиною, куратор має повідомити священику про цю проблему та причини її виникнення.

У випадку виникнення непорозумінь та конфліктів між людиною та куратором, священик має запропонувати людині обрати іншого куратора.

Куратор має бути смиренним та терплячим. Горделива людина не зможе служити людям.

Куратор не може приймати жодних рішень щодо духовного шляху людини, окрім як з благословення священика. Священик має негайно зупинити та відсторонити куратора, який приймає самостійні рішення щодо духовного шляху людини.

Куратор може залучати до служіння людям інших прихожан, як жінок, так і чоловіків. Для цього він має представити священику людину, яка бажає та готова служити. Отримавши благословення священика, ця людина може приступати до служіння.

Чоловікам, які мають бажання в майбутньому служити як диякони чи священики, бажано починати своє служіння з кураторства.

Володіння куратором сердечною молитвою полегшує та дає більше можливостей в його служінні людям.

Духовна Брань за Душу

1 Покаяння та Святе Причастя

Православна віра і Святе Євангеліє пропонують нам Господній шлях зцілення душі і тіла через сердечне каяття внаслідок усвідомлення своєї гріховності, і сповідання гріхів перед Богом. Покаяння перед Богом з відкритою душею і щирим серцем очищує душу і лікує тіло.

Нижче викладені кроки, які необхідно зробити, готуючись до Сповіді і Святого Причастя Тіла і Крови Господніх:

1. Усвідомлюємо свою гріховність і відповідальність за кожний скоєний гріх від 7 років до сьогоднішнього дня. Дуже допомагає в цьому книга «Митарства Блаженної Феодори Царьгородської», дивись також перелік основних гріхів проти Десяти Заповідей, що були дані Богом пророку Мойсею (Т. I. стор. 61–67).

2. Замовляємо у трьох і більше православних монастирях сорок літургій (з часточкою на Проскомідії та з поминанням за Престолом) за здоров'я своє і своїх рідних, а також сорок літургій за спокій душ близьких спочилих родичів.

3. Складаємо родове дерево своє і дружини (чоловіка), де відмічаємо:

3.1. Роки життя.

3.2. Смерть від старості, від хвороб, скільки років хворів, чи насильственна смерть.

3.3. Чи є самовбивці.

3.4. Чи були і є колдуни, маги, екстрасенси, цілителі, ворожки, відьми і т. д.

3.5. Чи були і є монахи, священники, миряни, які несуть послух у Церкві.

3.6. Ким працювали і чи не була пов'язана їхня робота з духовним чи фізичним насильством над людьми.

3.7. Може хто з рідних, вільно чи не вільно, кого вбив, був насильником, виготовляв на продаж самогон, продавав горілку, тютюн, наркотики, якщо сидів у тюрмі, то за що.

3.8. Брав участь у будь-якій війні (в яких військах служив і в якому званні), розкуркулював, руйнував церкви, монастирі, спалював чи ламав ікони, топтав їх ногами, проклинав когось з рідних чи чужих.

3.9. Відрікався від Бога, просив у сатани, чи іншої нечистої сили допомоги у вирішенні будь-яких питань, жартома чи серйозно, і давав їм якісь обіцянки.

3.10. Робив подумки, чи насправді спроби покінчити життя самогубством.

3.11. Руйнував могили, викопував мерців, ходив на кладовища, перехрестя доріг для виконання будь-яких магічних дій з водою та іншими предметами та речовинами, щоб зцілитися, збагатитися, бути щасливим за рахунок інших людей.

3.12. Викликав хоч раз з цікавості, чи усвідомлено дорослим, або дитиною душі померлих родичів, чи будь-яких інших духів самостійно чи виконуючи доручення ворожки, цілительки, колдуна, мага і т.д., чи ще робив таке, що шкодило фізичному чи духовному здоров'ю людей.

3.13. Відомі випадки подружніх зрад, залишення своїх сімей, неопікування своїми дітьми чи дітьми від попередніх шлюбів, не опікування своїми батьками.

3.14. Чи були і є одержимі бісами, каліки від нещасного випадку, від народження.

4. Готуємось до Святої Сповіді і Причастя Тіла і Крови Господньої, додержуючись всіх Церковних Правил і Канонів.

5. Починаємо кожен день читати з відкритим серцем і душею Євангеліє перед іконами Спасителя і Божої Матері, запалюючи церковні свічки.

6. Хрестимо дітей, вінчаємось, освячуємо житло і, по можливості, місце роботи. Якщо хто з хрещених рідних вже помер і поховали без священика, то запрошуємо на кладовище батюшку, де все звершується по православному обряду.

7. В подальшому — ходимо до Храму Божого не рідше одного разу на місяць до Сповіді і Причастя. Хворим краще робити це частіше.

2 Ознаки присутності лукавих сил

Бувають випадки, коли людина допускає вільно чи невольно наближення до себе лукавих сил.

Ось деякі ознаки їх близької присутності біля людини:

1. Страх і безпідставне небажання увійти на територію Храму і до самого Храму Божого.

2. Гостре бажання залишити Храм під час Служби Божої.

3. Під час служби людина не може встати на місці, може почати безперервно позіхати.

4. Повне нерозуміння і роздратування від того, що відбувається на Службі Божій.

5. Відраза (від запаморочення до втрати свідомості) до запахів ладану та кадила.

6. Відчуття, що ви сьогодні помрете, панічний страх, жахи в сновидіннях, відчуття присутності когось невидимого поряд, бачення чогось, або когось невидимого боковим зором.

7. Утомлюваність, поганий сон або втрата сну, безсилля, неконтрольована втрата ваги тіла, неконтрольоване пристрасне бажання чогось або когось, чуття голосу або голосів.

8. Різке збільшення кількості споживання м'яса, молока, хмільного, швидке набирання ваги за короткий час.

9. Надмірна підозрілість, дратівливість, злість, лютість, ненависть, бажання вбити.

10. Відчуття дії незрозумілих постійних вібрацій, переслідування, інших зовнішніх або внутрішніх незрозумілих впливів.

11. Запаморочення в голові і втрата свідомості під час Служби Божої, можливі судоми, конвульсії, рвота, неконтрольовані сквернослів'я або виття, печіння в тілі, в мозку, часткова або повна одержимість.

12. Нав'язливі думки про самогубство і чітке розуміння, як це можливо реалізувати.

13. Випадки смертельної небезпеки, різноманітних аварій, раптової втрати здоров'я, каліцтво, передчасна смерть рідних і близьких, особливо, якщо ці випадки мають між собою невеликий проміжок часу.

Коли дорослі люди не хочуть, чи не можуть усвідомити своєї гріховності перед Богом, і не каються, або роблять це не щиро, тоді тягар родових гріхів падає на тих, кого ці люди люблять найбільше — на їхніх дітей.

Ознаками присутності нечистої сили біля дітей є:

1. Поганий сон, безсоння, плач чи крики під час сну.

2. Розповіді дітей, що під час сну і наяву біля них перебуває хтось або щось (подібне до ворона, вовка, темної чи зеленої людиноподібної істоти від півметра до двох з половиною метрів), яке просто мовчить, або хоче з ними потоваришувати, або заставляє їх вимовляти ім'я лукавого і сквернословити.

3. В будь-якому випадку, дії цих сутностей викликають в дитячій душі панічний страх, крик, страх темноти, неутримання сечі, неадекватну шкідливість — напісювання і накакування у взуття і на одягу дорослих, злобливе кусання, побиття і дорослих, і дітей та інші незрозумілі і неадекватні дії.

Перевірити це можливо також, коли священник з молитвою підносить хрест до сплячого немовляти, чи старшої дитини декілька разів і якщо кожен раз спляча дитина на це реагує, то можна впевнено стверджувати, що на дитину впливають лукаві сили і їй терміново необхідний духовний захист. Такі діти дуже кричать і плачуть коли їх підносять, або підводять до Святого Причастя, окроплюють святою водою, елеєпомазують, або коли до них підходить священник.

Викидиші, народження мертвих дітей або калік, безпліддя, або каліцтво чи смерть неповнолітніх дітей є серйозною підставою замислитися сім'ї над своїми відносинами і способом життя.

У залежності від наявних ознак необхідно порадитись зі своїм священником і визначити, які першочергові зміни внести в своє життя, щоб захиститися від згубного впливу лукавих сил.

3

Захист

При визначенні священником наявних ознак присутності біля Вас лукавих сил необхідно терміново вчинити такі дії:

1. Обов'язково виконати всі дії, описані у першому розділі.

2. Звертаємось до членів своєї родини і тих людей, які Вас люблять і поважають з проханням посповідатися і причаститися найближчим часом, а також, щоб кожен з них особисто замовив у трьох і більше православних монастирях сорок літургій (з часточкою на Проскомідії та з поминанням за Престолом) за Ваше, своє, і своїх рідних здоров'я.

3. Особисто замовляємо сорок заупокійних літургій (з часточкою на Проскомідії та з поминанням за Престолом) за своїх померлих рідних.

4. Обов'язково кожного дня сердечно вичитуємо ранішні і вечірні молитви.

5. Обов'язково кожного дня читаємо перед іконами і з запаленими церковними свічками Євангеліє.

6. Облаштовуємо власний домашній храм — кімнату, балкон, або куточок, де буде зроблений домашній іконостас, горить лампада і свічки, та голова сім'ї разом з усіма її членами служить чин обідниці.

7. Читаємо Псалтир.

8. Зі згоди своїх рідних добавляємо в їжу Святу воду і єлей (освячена в церкві олія).

9. Обов'язково перед їжею і після читаємо відповідні молитви.

10. Просимо подумки і особисто прощення у всіх кого образили, вдарили, обікрали, вбили.

11. Прощаємо всіх, без винятку, хто образив нас.

12. Просимо благословення у священика на суворий піст (без м'яса, риби, молочних продуктів, яєць, хмільного, утримуємось від тілесних задоволень). Хворі люди обов'язково радяться з лікарями, в чому вони себе можуть обмежити.

13. Вивчаємо на пам'ять Символ Православної Віри з розумінням і прийняттям кожного слова.

14. Вивчаємо на пам'ять 50 і 90 псалми.

15. Обов'язково звертаємось до священика з проханням дати благословення на виконання постійних обов'язків при церкві.

16. До всіх без винятку ставимось з любов'ю і повагою. Якщо бачимо зло і несправедливість до себе, або інших людей, молимося до Господа, щоб Він змиловдився над цими людьми і дарував їхнім серцям любов до всіх створінь Божих і розуміння свого земного духовного шляху.

17. Кожен день, крім днів церковних свят, б'ємо земні поклони, читаючи молитву Єфрема Сиріна, або інші покайні молитви.

18. Відвідуємо Святі місця на Україні і в Світі і поклоняємось Православним Святиням, прикладаємось до Святих Мощей і Чудотворних Ікон.

19. Протягом дня безперервно читаємо про себе молитви, прославляємо Господа, не даючи лукавим думкам заволодіти нами.

20. Якщо не вдалося утриматись і Ви протягом дня на когось розізлились, чи якимось іншим чином допустили до себе гріховну дію (словом, ділом чи думкою), при усвідомленні скоєного гріха подумки звертаємось до Господа з щиросердним покайнням і вибаченнями перед цією людиною, якщо це можливо.

21. Якщо Вам стає дуже погано, треба усамітнитись і, стоячи на колінах та відкинувши всі суєтні думки, звернутися до Бога Отця, Вседержителя, до Сина Божого Ісуса Христа, до Святого Духа — Троїці Єдиносущної і Нероздільної, до Матінки Божої, Сил Небесних, Ангела-Охоронителя, до Святих Апостолів, Мучеників і всіх Святих з молитвами про допомогу. Було б добре зайти в найближчу Церкву помолитися. Зверніться до свого Духівника.

22. При великій тілесній немочі, втраті свідомості обов'язково викликаємо медичну допомогу.

23. В усіх випадках кваліфіковане офіційне медичне обстеження і лікування обов'язкове.

24. Займіться справами милосердя. Виділіть час на допомогу бідним, немічним, бездомним, сиротам, прийміть пряму участь у будівництві і ремонті Храмів, монастирів. Самі направляйте духовно сплячих і заблудлих до Господа.

Як. 5: 19–20

Браття! Якщо хтось із вас відхилиться від істини і хтось наверне його, нехай той знає, що хто звернув грішника з облудної путі, спасе душу від смерті і покриє безліч гріхів.

4 **Порядок підготовки духовно хворих людей до чину послідування вигнання нечистих духів по Требнику Митрополита Петра Могили Видання Києво- Печерської друкарні 1646 р.**

Перед початком виконання дій, викладнених нижче в цьому розділі, необхідно переконатися, що хвороба людини є саме духовною, а не медичною. Тобто, при дослідженні природи цієї хвороби мають бути використані всі можливості традиційної медицини, як для діагностування, так і для її лікування. Результат таких досліджень бажано підтвердити належними медичними документами. Крім того, духовно хворий має виконати всі рекомендації щодо захисту від лукавих сил, які викладені в попередніх трьох розділах. Священик і хворий мають чітко розуміти духовні причини виникнення хвороби і докладати всіх зусиль до їх усунення. Без розуміння причин хвороби подальші дії робити не потрібно.

Готуючись до чину послідування вигнання нечистих духів хвора людина має підготуватися наступним чином:

1. Бути хрещена.
2. Мати щире бажання позбавитися своєї хвороби і сильно просити про це Бога.
3. Відректися від думки, що і з нечистими духами всередині можна якимось чином жити. Не вступати з ними ні в які розмови, не погоджуватися ні на які їх угоди і прохання і не робити їм ніяких подарунків.

4. Знати на пам'ять Символ Віри. Розуміти та підтримувати кожне слово.

5. Розуміти, що зцілення від одержимості нечистою силою можливе тільки шляхом усвідомленого конкретного покаяння у своїх гріхах і відмолювання родового гріха.

6. Прочитати «Митарства блаженної Феодори Царьгородської». Знати кожне з двадцяти митарств та приміряти їх на своє власне життя — це перший крок на шляху покаяння.

7. Скласти список людей, на яких ображалась від семи років до сьогодні — і простити їм. Не має бути нічого, чого вона б не простила.

8. Скласти список людей, кого образила словом, ділом чи думкою від 7 років до сьогодні — і щиро попросити прощення у їхніх душ подумки або особисто.

9. Скласти список усієї магії, яку практикувала за життя (чорну або білу) жартома чи серйозно, та всіх людей, які робили це разом з нею: читання магичних книг, будь-яке гадання, звернення до будь-якого виду екстрасенсів, магів, колдунів, відьом, «бабусь», «цілителів» — і відріктись від всієї магії і від зв'язку з людьми, що її практикують.

10. Скласти список своїх блудних гріхів та покаятись перед Богом та душами людей, яких спокушала. Окремо в цей самий список записати блудний гріх подумки. (*«А Я вам кажу, що кожен, хто на жінку подивиться із пожадливістю, той уже вчинив із нею перелюб у серці своїм»* Мф. 5: 28). Повінчатися зі своєю дружиною/чоловіком, оскільки статеве життя

без вінчання — так само блудний гріх, навіть якщо чоловік і жінка розписані в РАГСі.

11. Згадати, чи були у неї випадки перехрещування, повторного хрещення, відречення від хрещення, покладання зі згоди хворої людини рук на неї з читанням заклинань чи інших текстів — і слізно покаятись у відреченні від Христа. Над такою людиною священник має прочитати спеціальні молитви по Чину «какo приимати к православної вере приходящих, иже николиже быша правовернии, но измлада воспитани быша во ереси, крещение же истинное имущих, во имя Отца и Сына, Святого Духа, прочия же святые тайны и обычаи церковныя отметававших, и другие мнения противныя церкви православної содержавших» (Требник, ч. 3).

12. Згадати всі випадки, коли вона відрікалась від своїх рідних, або вони відрікались від неї — і покаятись.

13. Згадати всі випадки, коли вона проклинала себе, своїх рідних чи інших людей — і покаятись.

14. Згадати випадки, коли відрікалась від Бога, зверталась до сатани, інших лукавих сил чи язичницьких богів за допомогою — і покаятись у служінні ідолам.

15. Згадати всі випадки, коли її проклинали рідні, друзі, сусіди, інші люди — і простивши, з любов'ю за них помолитись.

16. Виконувати всі благословення священника. Підготовка людини до чину вигнання має продовжуватися 40 днів. У цей час людина має поститися, молитися, якнайчастіше відвідувати церковні служ-

би, сповідатися, причащатися, служити вдома чин обідниці, читати Євангеліє.

17. З благословення священика дотримуватися суворого посту з моменту початку підготовки до чину «вигнання»: пити тільки святу воду і їсти просфори або чорний хліб. Якщо здоров'я людини не дозволяє цього зробити, то необхідно виконати всі рекомендації лікаря, який її лікує, і накласти на себе розумні обмеження в їжі і в усіх задоволеннях.

18. Розуміти, що одержимість нечистими духами — це не тільки її проблема, але, найперше, всього її роду.

19. З благословення священика зібрати (бажано в церкві) всіх своїх близьких і дальніх родичів для духовної розмови зі священиком. Священик має донести до них, що їхній хворий родич страждає за гріхи всього їх роду. Одержима людина духовно найсильніша у своєму роду, тому її рідні мають розуміти, що якщо ця людина помре чи зійде з розуму (тобто не витримає свого тягаря), то наступним захворіє хтось із них. Тому їм необхідно посповідатися, причаститися, і разом з хворою людиною почати 40-денний піст і читання Євангелія.

20. Усвідомити разом зі своїми рідними, що подальше життя можливе для них тільки в молитві, покаянні і любові до Бога.

21. Добровільно і акуратно виконувати всі благословення священика. Якщо щось викликає роздратування або незгоду і порозуміння не відбудеться, тоді підготовку до чину «вигнання» необхідно при-

пинити і людина має шукати собі іншого духовного помічника.

22. Особисто або по телефону спілкуватися зі священиком кожен день.

23. Не мати жодних матеріальних, чуттєвих чи інших мирських відносин зі священиком, все має робитися «Во Славу Божу». Якщо священик чимось спокусився і чогось забажав, хоча би подумки, від хворої людини — він має відмовитись від підготовки та проведення чину «вигнання».

24. Мати чітке відчуття взаємоповаги, духовної любові і довіри між нею і священиком. Якщо цього нема, підготовку слід припинити.

25. Усвідомлювати, що все відбувається по Волі Божій і священик є тільки духовним помічником на шляху зцілення і спасіння душі.

Священик повинен мати благословення свого духівника та правлячого єпископа на проведення чину «вигнання». Він має готуватись до нього так, як про це написано в рекомендаціях до цього чину в требнику митрополита Петра Могили, виданого за благословінням Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України (м. Харків, Фоліо, 2007; Інформ.-видав. центр Української Православної Церкви 1996; 3-є вид. 2007; Т.III. Соследование молебное об избавлении недугующа от обуреванія и насилія духов нечисты, и млитвы заклинательная техжде лукавыхъ духовъ, стор. 308).

Якщо все робити як треба, то дуже часто Господь зцілює людину раніше 40 днів — за 3–4 тижні

та без проведення чину «вигнання». Практичний досвід показує, що щире усвідомлення своїх гріхів, слізне покаяння в них на сповіді перед Богом, особиста молитва і піст, молитва і піст до Бога рідних та близьких, і їхня любов до хворого дають змогу практично у всіх випадках досягти позитивного результату без застосування чину «вигнання».

**Бог безмежно любить нас і, якщо ми щиро каємось, завжди прощає, бо ми ж діти Його.
Слава Богу за все!
Амінь.**

**II. Духовні лекції
на різні теми
з сімейної сфери життя
людини**

Гроші

Розглянемо питання грошей з матеріальної і духовної точки зору. Нам більш зрозуміла та близька матеріальна точка зору, але цікаво, як розкриває питання ставлення до грошей та багатства Господь в святому Євангеліє?

1 Функції грошей

Матеріальна точка зору

В матеріальному світі гроші виникли як корисний інструмент, який представляє собою еквівалент затрачених матеріалів та праці на деякий виріб, послугу чи інтелектуальний винахід. З появою грошей розвиток економіки і суспільств прискорився, адже вони, як універсальний інструмент розрахунків, дозволили значно оптимізувати економічні процеси.

В сьогоденнішньому світі відбулося накопичення грошей і влади в руках окремих груп людей. Цей факт, а також несправедливе розподілення прибутків і податків на розвиток суспільства, тобто всіх людей, привели до того, що гроші, створені як інструмент, почали керувати людьми. Дійсно, маючи гроші, в сучасному світі людина має доступ до будь-чого

матеріального (щодо духовності, то про неї тут немає мови), тому гроші керують суспільством. Таким чином, замість допомагати і полегшувати життя людей, вони виконують маніпулятивну функцію і, в результаті, обмежують розвиток людей і суспільства.

Несправедливий розподіл коштів та той факт, що головною функцією грошей стає контроль людей і держави, викликає соціальне напруження, зазвичай, на рівні окремих держав. Історія свідчить, що це напруження знімається тими чи іншими способами, основні з яких — насильницькі (повстання, революції та війни), але по суті проблема не вирішується.

2 Шлях християнського життя

Як ми можемо з цим боротися? Якщо ми прагнемо змінити стан речей в світі, маємо розпочати з себе. Яка влада є бездоганною? Влада від Бога. Нам даний приклад людини, яка мала владу на землі від Бога — це прихід Господа нашого Ісуса Христа на землю. Тож для того, щоб змінити світ, ми, найперше, маємо змінитися самі, та почати наслідувати цей приклад. Ми маємо почати в усьому брати приклад з Господа, тобто жити по-християнськи. Господь не робив революцій, Він прийшов і проповідував слово Боже. Так і ми не зможемо нічого змінити насильством. Від нас не вимагається воювати, головне — жити по-Божому. Тоді ми станемо тим фундаментом, на якому зможуть бути побудовані інші, Божі стосунки, в матеріальному світі. Майбутнє будуватимуть

наші діти та онуки, і якщо ми, найперше, власним прикладом, зможемо виховати їх по-християнськи, вони змінять цей світ. Адже людина, яка має Господа в душі — не може чинити погано. Що більше в світі буде таких людей, то швидшими та значнішим будуть зміни на краще.

3 Шлях обмеження використання грошей

Якщо б ми забажали напряду боротися з владою грошей та припинили їх використовувати, ми мали б отримувати заробітну плату тими товарами, які виробили самі, та обмінюватися з виробниками інших товарів. Прикладом таких бартерних стосунків в сучасному світі можуть бути монастирські поселення. Люди в цих поселеннях можуть власною працею в великій мірі забезпечити себе необхідним для життя, залишаючись, таким чином, порівняно незалежними від грошей, держави та суспільства. В таких поселеннях кожен займається тим, чим може: хтось ростить худобу, інший любить працювати на землі. Важко заробити таким чином багато грошей, але можливо забезпечити себе та тих, хто поруч. Гроші ж залишаються потрібні для того, щоб лікуватися, оплачувати проїзд, одержувати різні послуги, та в найбільшій мірі — на задоволення.

Лукавий світ налаштований так, щоб безупинно спокушати нас прагнути та витратитися на різні задоволення, і життя в монастирському поселенні — це один із шляхів захисту від цього впливу. Монастирські поселення утворюють люди,

які усвідомлюють істинну, духовну ціну мирських задовolenь: працюючи та витрачаючи зароблені гроші на задоволення, ми, фактично, витрачаємо на них своє життя, втрачаючи можливість присвятити його справам духовним, тим, які залишаться після нас навічно. Втім, маємо усвідомлювати, що місце нашого життя не є вирішальним в нашій боротьбі зі спокусами, головне — навчитися жити за словами святого апостола Павла: *«А це, браття, кажу я, бо час позосталий короткий, щоб і ті, що мають дружин, були, як ті, що не мають, а хто плаче, як ті, хто не плаче, а хто тішиться, як ті, хто не тішиться; і хто купує, як би не набули, а хто цьогосвітнім користується, як би не користувались, бо минає стан світу цього»* (1 Кор. 7: 29–31).

Чому ми втрачаємо матеріальне?

Зароблені гроші є результатом часу та зусиль, які ми присвячуємо роботі. Наші матеріальні статки є частиною нашого життя, еквівалентом того часу, який, наприклад, батько родини провів на роботі замість того, щоб бути вдома зі своєю сім'єю. Коли ми втрачаємо матеріальне — ми платимо цією частиною свого життя за вчинені нами та нашим родом гріхи. Для того, щоб припинити матеріальні втрати, треба припинити гріх. Найкраще, щоб відбулася повна сповідь, піст і молитва всієї родини. Піст, як жертва Богу за свої неусвідомлені ще гріхи, а також за родові гріхи.

Ми піклуємось про свої матеріальні статки, про те, щоб їх примножити та втримати, не тільки тому, що матеріальні стосунки в світі побудовані непра-

вильно, але і тому, що ми вкладаємо в них свою душу. Через гроші ми перебуваємо в страстях та втрачаємо сон. Втім, коли наше ставлення до матеріального стане правильним (*«Отож, не журіться, кажучи: Що ми будемо їсти, чи: Що будемо пити, або: У що ми зодягнемось? Бож усього того погани шукають; але знає Отець ваш Небесний, що всього того вам потрібно. Шукайте ж найперш Царства Божого й правди Його, а все це вам додасться»* (Мф. 6: 31–33)), ми побачимо, що наші прибутки почнуть навіть збільшуватись, а ми залишатимемось спокійними.

Що Господь говорить про гроші в святому Євангеліє?

Мк. 12: 41–44

19 Один чоловік був багатий, і зодягався в порфіру й віссон, і щоденно розкішно бенкетував.

20 Був і вбогий один, на ім'я йому Лазар, що лежав у воріт його, струпами вкритий,

21 і бажав годуватися кришками, що зо столу багатого падали; пси ж приходили й рани лизали йому...

22 Та ось сталося, що вбогий умер, і на Авраамове лоно віднесли його Анголи. Умер же й багатий, і його поховали.

23 І, терплячи муки в аду, звів він очі свої, та й побачив здаля Авраама та Лазаря на лоні його.

24 І він закричав та сказав: Змилуйся, отче Аврааме, надо мною, і пошли мені Лазаря, нехай умочить у воду кінця свого пальця, і мого язика прохолодить, бо я мучуся в полум'ї цім!...

25 Авраам же промовив: Згадай, сину, що ти вже прийняв за життя свого добре своє, а Лазар так само лихе; тепер він тут тішиться, а ти мучишся.

26 А крім того всього, поміж нами та вами велика безодня поставлена, так що ті, що хочуть, переходити не можуть ізвідси до вас, ані не переходять ізвідти до нас.

Мф. 18: 23–35

23 Тим то Царство Небесне подібне одному цареві, що захотів обрахунок зробити з своїми рабами.

24 Коли ж він почав обраховувати, то йому привели одного, що винен був десять тисяч талантів.

25 А що він не мав із чого віддати, наказав пан продати його, і його дружину та діти, і все, що він мав, і заплатити.

26 Тоді раб той упав до ніг, і вклонявся йому та благав: Потерпи мені, я віддам тобі все!

27 І змилосердився пан над рабом тим, і звільнив його, і простив йому борг.

28 А як вийшов той раб, то спіткав він одного з своїх співтоваришів, що був винен йому сто динаріїв. І, схопивши його, він душив та казав: Віддай, що ти винен!

29 А товариш його впав у ноги йому, і благав його, кажучи: Потерпи мені, і я віддам тобі!

30 Та той не схотів, а пішов і всадив до в'язниці його, аж поки він боргу не верне.

31 Як побачили ж товариші його те, що сталося, то засмутилися дуже, і прийшли й розповіли своєму панові все, що було.

32 Тоді пан його кличе його, та й говорить до нього: Рабе лукавий, я простив був тобі весь той борг, бо просив ти мене.

33 Чи й тобі не належало змилюватись над своїм співтоваришем, як і я над тобою був змилювався?

34 І прогнівався пан його, і катом його видав, аж поки йому не віддасть всього боргу.

35 Так само й Отець Мій Небесний учинить із вами, коли кожен із вас не простить своєму братові з серця свого їхніх прогріхів.

Маємо простити та відпустити все на волю Божу. Для того, щоб це було легше зробити, коли даємо в борг, маємо давати стільки, скільки не шкода втратити. Крім того християни розуміють, що чужі гроші — це чужі гріхи, тож тим, хто дав в борг, не одержав назад і простив, Господь каже, що простить їх духовні борги — гріхи.

Лк. 16: 1–8

1 Оповів же Він й учням Своїм: Один чоловік був багатий, і мав управителя, що оскаржений був перед ним, ніби він переводить маєток його.

2 І він покликав його, і до нього сказав: Що це чую про тебе? Дай звіт про своє управління, бо більше не зможеш рядити.

3 І управитель почав міркувати собі: Що я маю робити, коли пан управління відійме від мене? Копати не можу, просити соромлюсь.

4 Знаю, що я зроблю, щоб мене прийняли до домів своїх, коли буду я скинений із управління.

5 І закликав він нарізно кожного з боржників свого пана, та й питається першого: Скільки винен ти панові моєму?

6 А той відказав: Сто кадок оливи. І сказав він йому: Візьми ось розписку свою, швидко сідай та й пиши: п'ятдесят.

7 А потім питається другого: А ти скільки винен? І той відказав: Сто кірців пшениці. І сказав він йому: Візьми ось розписку свою й напиши: вісімдесят.

8 І пан похвалив управителя цього невірного, що він мудро вчинив. Бо сини цього світу в своїм поколінні мудріші, аніж сини світла.

9 І Я вам кажу: Набувайте друзів собі від багатства неправедного, щоб, коли проминеться воно, прийняли вас до вічних осель.

10 Хто вірний в найменшому, і в великому вірний; і хто несправедливий в найменшому, і в великому несправедливий.

11 Отож, коли в несправедливім багатстві ви не були вірні, хто вам правдиве довірить?

12 І коли ви в чужому не були вірні, хто ваше вам дасть?

13 Жаден раб не може служити двом панам, бо або одного зненавидить, а другого буде любити, або буде триматись одного, а другого знехтує. Не можете Богові й мамоні служити!

Ми часто в матеріальному світі користуємось поняттям «моє». Але маємо усвідомити, що насправді ми в цьому світі управителі, а не власники, бо все, що ми маємо, дав нам Господь. Матеріальний світ вчить нас бути налаштованими на споживання, а не на віддавання, але якщо ми — мудрі духовно управителі, ми віддаємо, примножуємо дане нам Богом, і відчуваємо, що творимо з Господом.

Чи здатна людина зробити щось самотійно, без Бога? Все будує Господь, але ми маємо трудитися, просто робити крок за кроком, бо саме по собі нічого зробитися не може. Якщо ж ми не працюємо — це означає, що фактично відмовляємось розвивати Господню справу.

Мф. 25: 14–30

14 Так само ж один чоловік, як відходив, покликав своїх рабів і передав їм добро своє.

15 І одному він дав п'ять талантів, а другому два, а тому один, кожному за спроможністю його. І відійшов.

16 А той, що взяв п'ять талантів, негайно пішов і орудував ними, і набув він п'ять інших талантів.

17 Так само ж і той, що взяв два і він ще два інших набув.

18 А той, що одного взяв, пішов та й закопав його в землю, і сховав срібло пана свого.

19 По довгому ж часі вернувся пан тих рабів, та й від них зажадав обрахунку.

20 І прийшов той, що взяв п'ять талантів, приніс іще п'ять талантів і сказав: Пане мій, п'ять талантів мені передав ти, ось я здобув інші п'ять талантів.

21 Сказав же йому його пан: Гаразд, рабе добрий і вірний! Ти в малому був вірний, над великим поставлю тебе, увійди до радощів пана свого!

22 Підійшов же й той, що взяв два таланти, і сказав: Два таланти мені передав ти, ось іще два таланти здобув я.

23 казав йому пан його: Гаразд, рабе добрий і вірний! Ти в малому був вірний, над великим поставлю тебе, увійди до радощів пана свого!

24 Підійшов же і той, що одного таланта взяв, і сказав: Я знав тебе, пане, що тверда ти людина, ти жнеш, де не сів, і збираєш, де не розсипав.

25 І я побоявся, пішов і таланта твого сховав у землю. Ото маєш своє...

26 І відповів його пан і сказав йому: Рабе лукавий і лінивий! Ти знав, що я жну, де не сів, і збираю, де не розсипав?

27 Тож тобі було треба віддати гроші мої грошомінам, і, вернувшись, я взяв би з прибутком своє.

28 Візьміть же від нього таланта, і віддайте тому, що десять талантів він має.

29 Бо кожному, хто має, дасться йому та й додасться, хто ж не має, забереться від нього й те, що він має.

30 А раба непотрібного вкиньте до зовнішньої темряви, буде плач там і скрегіт зубів!

Якщо ми самі собі готові допомагати, нам будуть допомагати всі.

Лк. 15: 11–32

11 І Він оповів: У чоловіка одного було два сини.

12 І молодший із них сказав батькові: Дай мені, батьку, належну частину маєтку! І той поділив поміж ними маєток.

13 А по небагатьох днях зібрав син молодший усе, та й подався до далекого краю, і розтратив маєток свій там, живучи марнотратно.

14 А як він усе прожив, настав голод великий у тім краї, і він став бідувати.

15 І пішов він тоді і пристав до одного з мешканців тієї землі, а той вислав його на поля свої пасти свиней.

16 І бажав він наповнити шлунка свого хоч стручками, що їли їх свині, та ніхто не давав їх йому.

17 Тоді він спам'ятався й сказав: Скільки в батька мого наймитів мають хліба аж надмір, а я отут з голоду гину!

18 Устану, і піду я до батька свого, та й скажу йому: Прогрішився я, отче, против неба та супроти тебе...

19 Недостойний я вже зватись сином твоїм; прийми ж мене, як одного з своїх наймитів...

20 І, вставши, пішов він до батька свого. А коли він далеко ще був, його батько вгледів його, і переповнився жалем: і побіг він, і кинувсь на шию йому, і зачав цілувати його!

21 І озвався до нього той син: Прогрішився я, отче, против неба та супроти тебе, і недостойний вже зватися сином твоїм...

22 А батько рабам своїм каже: Принесіть негайно одягу найкращу, і його зодягніть, і персня подайте на руку йому, а сандалі на ноги.

23 Приведіть теля відгодоване та заколіть, будемо їсти й радіти,

24 бо цей син мій був мертвий і ожив, був пропав і знайшовся! І почали веселитись вони.

25 А син старший його був на полі. І коли він ішов й наближався до дому, почув музики та танці.

26 І покликав одного з слуг, та й спитав: Що це таке?

27 А той каже йому: То вернувся твій брат, і твій батько звелів заколоти теля відгодоване, бож здоровим його він прийняв.

28 І розгнівався той, і ввійти не хотів. Тоді вийшов батько його й став просити його.

29 А той відповів і до батька сказав: Ото, стільки років служу я тобі, і ніколи наказу твого не порушив, ти ж ніколи мені й козеняти не дав, щоб із приятелями своїми потішився я...

30 Коли ж син твій вернувся оцей, що проїв твій маєток із блудницями, ти для нього звелів заколоти теля відгодоване...

31 І сказав він йому: Ти завжди зо мною, дитино, і все моє то твоє!

32 Веселитись та тішитись треба було, бо цей брат твій був мертвий і ожив, був пропав і знайшовся!

Коли ми вже майже помираємо — починаємо кричати: «Господи! Спаси нас!» І відразу одержуємо допомогу. Та після цього, коли все налагоджується, людина може знову вирішити, що їй зручніше ходити лукавим шляхом. Маємо усвідомлювати, що в такому випадку лише питання часу, коли справи повернуться в той стан, з якого почалися.

Мф. 13: 44–46

44 Царство Небесне подібне ще до захованого в полі скарбу, що людина, знайшовши, ховає його, і з радости з того йде, та й усе, що має, продає та купує те поле.

45 Подібне ще Царство Небесне до того купця, що пошукує перел добрих,

46 а як знайде одну дорогоцінну перлину, то йде, і все продає, що має, і купує її.

Лк. 18: 18–27

18 І запитався Його один із начальників, говорячи: Учителю Добрий, що робити мені, щоб впасти до вічного життя?

19 Ісус же йому відказав: Чого зреш Мене Добрим? Ніхто не є Добрий, тільки Сам Бог!

20 Знаєш заповіді: Не чини перелюбу, не вбивай, не кради, не свідкуй неправдиво, шануй свого батька та матір.

21 А він відказав: Усе це я виконав від юнацтва свого!

22 Як почув це Ісус, то промовив до нього: Одного тобі ще бракує: Розпродай усе, що ти маєш, і вбогим роздай, і матимеш скарб свій на небі. Вертайся тоді, та й іди вслід за Мною!

23 А він, коли почув це, то засумував, бо був вельми багатий.

24 Як побачив Ісус, що той засумував, то промовив: Як тяжко багатим увійти в Царство Боже!

25 Бо верблюдові легше пройти через голчине вушко, ніж багатому в Божеє Царство увійти...

26 Ті ж, що чули, спитали: Хто ж тоді може спастися?

27 А Він відповів: Неможливе людям можливе для Бога!

Начальнику Господь каже, що він вже знайшов скарб, але не розуміє цього. Тепер він має починати жити як такий, що володіє Господнім. Коли ми станемо Господніми, все, що ми маємо, почне служити Господу. Саме про це Господь говорить, кажучи, що потрібно все продати. На Господньому не можна заробляти. Все, що нам потрібно, буде даватися. Тільки не можна потрібно впадати у пристрасть, бо в такому випадку нам буде даний урок, що все матеріальне нічого не варте. Господь все дасть і все забере. Коли ми не прив'язуємось душею до мате-

ріального і живемо за словами апостола Павла «А це, браття, кажу я, бо час позосталий короткий, щоб і ті, що мають дружин, були, як ті, що не мають, а хто плаче, як ті, хто не плаче, а хто тішиться, як ті, хто не тішиться; і хто купує, як би не набули, а хто цьогосвітнім користується, як би не користувались, бо минає стан світу цього» (1 Кор 7: 29–31), тоді ми духовно спокійні, все добре бачимо і правильно оцінюємо, а інакше ми сліпі і нас легко ввести в оману.

Мк. 12: 41–44

41 І сів Він навпроти скарбниці, і дививсь, як народ мідяки до скарбниці вкидає. І багато заможних укидали багато.

42 І підійшла одна вбога вдовиця, і поклала дві лепті, цебто гріш.

43 І покликав Він учнів Своїх та й промовив до них: Поправді кажу вам, що ця вбога вдовиця поклала найбільше за всіх, хто клав у скарбницю.

44 Бо всі клали від лишка свого, а вона поклала з убогства свого все, що мала, свій прожиток увесь...

Лк. 10: 38–42

38 І сталось, коли вони йшли, Він прийшов до одного села. Одна ж жінка, Марта їй на ім'я, прийняла Його в дім свій.

39 Була ж в неї сестра, що звалась Марія; вона сіла в ногах у Ісуса, та й слухала слова Його.

40 А Марта великою послугою клопоталась, а спинившись, сказала: Господи, чи байдуже Тобі, що на мене саму полишила служити сестра моя? Скажи ж їй, щоб мені помогла.

41 Господь же промовив у відповідь їй: Марто, Марто, турбуєшся й журишся ти про багато чого,

42 а потрібне одне. Марія ж обрала найкращу частку, яка не відбереться від неї...

Мф 6:19–21

19 Не складайте скарбів собі на землі, де нищить їх міль та іржа, і де злодії підкопуються й викрадають.

20 Складайте ж собі скарби на небі, де ні міль, ні іржа їх не нищить, і де злодії до них не підкопуються та не крадуть.

21 Бо де скарб твій, там буде й серце твоє!

Лк. 12: 13–34

13 І озвався до Нього один із народу: Учителю, скажи братові моему, щоб він спадщиною поділився зо мною.

14 А Він відказав йому: Чоловіче, хто поставив над вами Мене за суддю або за подільника?

15 І промовив до них: Глядіть, остерігайтеся всякої зажерливости, бо життя чоловіка не залежить від достатку маєтку його.

16 І Він розповів їм притчу, говорячи: В одного багача гойно нива вродила була.

17 І міркував він про себе й казав: Що робити, що не маю куди зібрати плодів своїх?

18 І сказав: Оце я зроблю, порозвалюю клуні свої, і просторніші поставлю, і позбираю туди пашню свою всю та свій достаток.

19 І скажу я душі своїй: Душе, маєш багато добра, на багато років складеного. Спочивай, їж та пий, і веселися!

20 Бог же до нього прорік: Нерозумний, ночі цієї ось душу твою зажадають від тебе, і кому позостанеться те, що ти був наготовив?...

21 Так буває і з тим, хто збирає для себе, та не багатіє в Бога.

22 І промовив Він учням Своїм: Через це кажу вам: Не журіться про життя, що ви будете їсти, і ні про тіло, у що ви зодягнетесь.

23 Бо більше від їжі життя, а тіло від одягу.

24 Погляньте на гайвороння, що не сіють, не жнуть, нема в них комори, ні клуні, проте Бог їх годує. Скільки ж більше за птахів ви варті!

25 Хто ж із вас, коли журиться, додати зможе до зросту свого бодай ліктя одного?

26 Тож коли ви й найменшого не подолаєте, то чого ж ви про інше клопочетеся?

27 Погляньте на ті он лілеї, як вони не прядуть, ані тчуть. Але говорю вам, що й сам Соломон у всій славі своїй не вдягався отак, як одна з них!

28 І коли он траву, що сьогодні на полі, а завтра до печі викидається, Бог так зодягає, скільки ж краще зодягне Він вас, маловірні!

29 І не шукайте, що будете їсти, чи що будете пити, і не клопочіться.

30 Бо всього цього й люди світу оцього шукають, Отець же ваш знає, що того вам потрібно.

31 Шукайте ото ж Його Царства, а це вам додасться!

32 Не лякайся, черідко мала, бо сподобалося Отцю вашому дати вам Царство.

33 Продавайте достатки свої та милостиню подавайте. Робіть калитки собі не старіючі, невичерпний скарб той у небі, куди не закрадається злодій, і міль де не точить.

34 Бо де скарб ваш, там буде й серце ваше!

Лк. 16: 14–15

14 Чули все це й фарисеї, що були сріблολюбці, та й стали сміятися з Нього.

15 Він же промовив до них: Ви себе видаєте за праведних перед людьми, але ваші серця знає Бог. Що бо високе в людей, те перед Богом гидота.

Мф. 23: 23–28

23 Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що даєте десятину із м'яти, і ганусу й кмину, але найваж-

ливіше в Законі покинули: суд, милосердя та віру; це треба робити, і того не кидати.

24 Проводирі ви сліпі, що відціджуєте комаря, а верблюда ковтаєте!

25 Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що чистите зовнішність кухля та миски, а всередині повні вони здирства й кривди!

26 Фарисею сліпий, очисти перше середину кухля, щоб чистий він був і назовні!

27 Горе вам, книжники та фарисеї, лицеміри, що подібні до гробів побілених, які гарними зверху здаються, а всередині повні трупних кісток та всякої нечистоти!

28 Так і ви, назовні здаєтеся людям за праведних, а всередині повні лицемірства та беззаконня!

Мк. 6: 34–42

34 І, як вийшов Ісус, Він побачив багато народу, і змилювався над ними, бо були, немов вівці, що не мають пастуха. І зачав їх багато навчати.

35 І, як минуло вже часу доволі, підійшли Його учні до Нього та й кажуть: Це місце безлюдне, а година вже пізня.

36 Відпусти їх, нехай підуть в осади та села близькі, і куплять собі чого їсти.

37 А Він відповів і сказав їм: Дайте їсти їм ви. Вони ж відказали Йому: Чи ми маємо піти та хліба купити на двісті динаріїв, і дати їм їсти?

38 А Він їх запитав: Скільки маєте хліба? Ідять, побачте! І розізнавши, сказали: П'ять хлібів та дві риби.

39 І звелів їм усіх на зеленій траві посадити один біля одного.

40 І розсілись рядами вони, по сто та по п'ятдесят.

41 І Він узяв п'ять хлібів та дві риби, споглянув на небо, поблагословив, і поламав ті хліби, і дав учням, щоб клали перед ними, і дві риби на всіх поділив.

42 І всі їли й наїлися!

Мк. 8: 1–9

1 Тими днями, коли було знову багато народу, а їсти не мали чого, покликав Він учнів Своїх та й промовив до них:

2 Жаль мені тих людей, що вже три дні зо Мною знаходяться, та їсти не мають чого.

3 А коли відпущу їх голодних до їхніх домівок, то ослабнуть у дорозі, бо деякі з них поприходилии здалека.

4 І відказали Йому Його учні: Звідки зможе хто нагодувати їх хлібом отут у пустині?

5 А Він їх запитав: Скільки маєте хліба? Вони ж повідомили: Семеро.

6 Тоді Він народу звелів на землі посідати. І, взявши семеро хліба, віддавши подяку, Він поламав і дав учням Своїм, щоб роздати. А вони роздавали народові.

7 І мали вони трохи рибок; і Він їх поблагословив, і роздати звелів також їх.

8 І всі їли й наїлися, а з позосталих кусків сім кошів назбирали...

9 А їдців було тисяч з чотири!

Мк. 8: 13–21

13 І покинув Він їх, усів знову до човна, і на той бік відбув.

14 І забули вони взяти хліба, і крім одного буханця, у човні не мали з собою нічого.

15 А Він їм наказував та говорив: Стережіться уважливо фарисейської розчини й розчини Іродової!

16 Вони ж міркували й казали один до одного, що хліба не мають вони.

17 А Ісус, знаючи те, промовляє до них: Чого ви міркуєте, що хліба не маєте? Чи ви ще не знаєте й не розумієте? Чи ще маєте серце своє затверділим?

18 Мавши очі не бачите, і мавши вуха не чуєте? І не пам'ятаєте,

19 коли п'ять хлібів Я ламав на п'ять тисяч, скільки повних кошів із кусків ви зібрали? Вони кажуть до Нього: Дванадцять.

20 А як сім на чотири тисячі, скільки кошиків повних з кусків ви зібрали? І відказують: Сім.

21 І сказав Він до них: Ви ще не розумієте?...

Не все можна купити за гроші. Ми набагато більше зробимо для людини, якщо послужимо їй духовно та віддамо своє душевне тепло.

Ін. 6: 23–29

23 А тим часом із Тіверіяди припливли човни інші близько до місця того, де вони їли хліб, як Господь учинив був подяку.

24 Отож, як побачили люди, що Ісуса та учнів Його там нема, то в човни посідали самі й прибули до Капернауму, і шукали Ісуса.

25 І, на тім боці моря знайшовши Його, сказали Йому: Коли Ти прибув сюди, Учителю?

26 Відповів їм Ісус і сказав: Поправді, поправді кажу вам: Мене не тому ви шукаєте, що бачили чуда, а що їли з хлібів і наситились.

27 Пильнуйте не про поживу, що гине, але про поживу, що застається на вічне життя, яку дасть нам Син Людський, бо відзначив Його Бог Отець.

28 Сказали ж до Нього вони: Що ми маємо почати, щоб робити діла Божі?

29 Ісус відповів і сказав їм: Оце діло Боже, щоб у Того ви вірували, Кого Він послав.

Лк. 5: 3–11

3 І Він увійшов до одного з човнів, що був Симонів, і просив, щоб він трохи відплив від землі. І Він сів, та й навчав народ із човна.

4 А коли перестав Він навчати, промовив до Симона: Попливи на глибінь, і закиньте на полов свій невід.

5 А Симон сказав Йому в відповідь: Наставнику, цілу ніч ми працювали, і не вловили нічого, та за словом Твоїм укину невода.

6 А зробивши оце, вони безліч риби набрали і їхній невід почав прориватись...

7 І кивали вони до товаришів, що були в другім човні, щоб прийшли допомогти їм. Ті прийшли, та й наповнили обидва човни, аж стали вони потопати.

8 А як Симон Петро це побачив, то припав до колін Ісусових, кажучи: Господи, вийди від мене, бо я грішна людина!

9 Бо від полову риби, що зловили вони, обгорнув жах його та й усіх, хто з ним був,

10 також Якова й Івана, синів Зеведеєвих, що були спільниками Симона. І сказав Ісус Симонові: Не лякайся, від цього часу ти будеш ловити людей!

11 І вони повитягали на землю човни, покинули все, та й пішли вслід за Ним.

Мф. 22: 16–21

16 І посилають до Нього своїх учнів із іродіями, і кажуть: Учителю, знаємо ми, що Ти справедливий, і наставляєш на Божу дорогу правдиво, і не зважаєш ні на кого, бо на людське обличчя не дивишся Ти.

17 Скажи ж нам, як здається Тобі: чи годиться давати податок для кесаря, чи ні?

18 А Ісус, знаючи їхнє лукавство, сказав: Чого ви, лицеміри, Мене випробовуєте?

19 Покажіть Мені гріш податковий. І принесли динарія Йому.

20 А Він каже до них: Чий це образ і напис?

21 Ті відказують: Кесарів. Тоді каже Він їм: Тож віддайте кесареви кесареві, а Богові Боже.

Мк. 11: 15–17

15 І прийшли вони в Єрусалим. А як Він у храм увійшов, то став виганяти продавців і покупців у храмі, і поперевертав столи грошомінам та ослони продавцям голубів.

16 І Він не дозволяв, щоб хто річ яку носив через храм.

17 І Він їх навчав і казав їм: Хіба не написано: Дім Мій буде домом молитви в народів усіх, ви ж із нього зробили печеру розбійників!

Лк. 4: 1–13

1 А Ісус, повний Духа Святого, вернувся з-над Йордану, і Дух на пустиню Його попровадив.

2 Сорок день там диавол Його спокушав, і за тих днів Він нічого не їв, а коли закінчились вони, то вкінці зголоднів.

3 І диавол до Нього сказав: Якщо Ти Син Божий, скажи цьому каменеві, щоб хлібом він став!

4 А Ісус відповів йому: Написано: Не хлібом самим буде жити людина, але кожним Словом Божим!

5 І він вивів Його на гору високу, і за хвилину часу показав Йому всі царства на світі.

6 І диавол сказав Йому: Я дам Тобі всю оцю владу та їхню славу, бо мені це передане, і я даю, кому хочу, її.

7 Тож коли Ти поклонишся передо мною, то все буде Твоє!

8 І промовив Ісус йому в відповідь: Написано: Господеві Богові своєму вклоняйся, і служи Одному Йому!

9 І повів Його в Єрусалим, і на наріжнику храму поставив, та й каже Йому: Як Ти Син Божий, кинься звідси додолу!

10 Бо написано: Він накаже про Тебе Своїм Анголом, щоб Тебе берегли!

11 і: Вони на руках понесуть Тебе, щоб коли не спіткнув Ти об камінь Своєї ноги!

12 А Ісус відказав йому в відповідь: Сказано: Не спокушай Господа Бога свого!

13 І диявол, скінчивши все цеє спокушування, відійшов від Нього до часу.

Отже багатство, яке нами керує — це сатана.

Мф. 6: 1–4

1 Стережіться виставляти свою милостиню перед людьми, щоб бачили вас; а як ні, то не матимете нагороди від Отця вашого, що на небі.

2 Отож, коли чиниш ти милостиню, не сурми перед себе, як то роблять оті лицеміри по синагогах та вулицях, щоб хвалили їх люди. Поправді кажу вам: вони мають уже нагороду свою!

3 А як ти чиниш милостиню, хай не знатиме ліва рука твоя, що робить правиця твоя,

4 щоб таємна була твоя милостиня, а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно.

Діяння 5: 1–10

1 А один чоловік, на ймення Ананій, із своєю дружиною Сапфірою, продав був маєтка,

2 та й з відома дружини своєї присвоїв частину з заплати, а якусь там частину приніс та й поклав у ногах у апостолів.

3 І промовив Петро: Ананію, чого сатана твоє серце наповнив, щоб ти Духу Святому неправду сказав та присвоїв із заплати за землю?

4 Хіба те, що ти мав, не твоє все було, а продане не в твоїй владі було? Чого ж в серце своє ти цю справу поклав? Ти не людям неправду сказав, але Богові!

5 Як Ананій почув ці слова, то впав та й умер... І обгорнув жах великий усіх, що це чули!

6 Юнаки ж повставали, обгорнули його, і винесли та й поховали.

7 І сталося, годин через три прийшла й дружина його, про випадок нічого не знавши.

8 І промовив до неї Петро: Скажи мені, чи за стільки ви землю оту продали? Вона ж відказала: Так, за стільки.

9 До неї ж Петро: Чому це ви змовилися спокушувати Господнього Духа? Он ті входять у двері, що чоловіка твого поховали, і тебе вони винесуть...

10 І вона зараз упала до ніг його, та й умерла. Як ввійшли ж юнаки, то знайшли її мертвою, і, винісши, біля мужа її поховали.

Духовна точка зору

Який висновок можна зробити, прочитавши витримки з Євангеліє? В духовному світі грошей немає. Та що є там найбільшими цінностями? Любов, віра та надія! Господь в святому Євангеліє дає нам зрозуміти, що в першу чергу необхідно розвивати свою душу і ті духовні якості, які забезпечуватимуть безперервний розвиток нашої душі і пізнання Бога. Все інше в нашому житті має бути підкорене цьому. Всі наші матеріальні можливості мають бути направлені на духовний розвиток і допомогу братам і сестрам у Христі.

Домашнє завдання

Визначити для себе духовні якості, які забезпечують безперервний розвиток вашої душі і пізнання Бога? Які особисто вам треба розвивати духовні якості? Якою є мета вашого життя?

Практичні поради для сьогодення

Для того, щоб контролювати грошові потоки вашої сім'ї, необхідно вести сімейний бюджет: записувати доходи кожного члена родини та суми спільних витрат на різні речі (харчування, одяг, церква, задоволення і т. д.). Різниця доходів та витрат не може бути від'ємною і становитиме страховий запас вашої сім'ї. Записуючи, хто скільки і на що витрачає, ми можемо усвідомити, без чого можна обійтись, і таким чином зможемо оптимізувати та перерозподілити бюджет.

Щомісячно потрібно підбивати фінансові підсумки та проводити сімейну нараду.

Живі та померлі. Молитва за них. Чи можна покаятись за померлих?

Завжди існує дві точки зору на речі: мирська і духовна. І в першу чергу потрібно і важливо вибрати правильну точку зору.

З мирської точки зору життя існує тут і зараз. Невіруюча людина не бачить себе поза цим світом, тому налаштована на те, щоб взяти від нього по максимуму, а для цього їй приходится максимально грішити. Доступ до усього, що є в матеріальному світі, людині дають гроші і влада, тому отримати їх потрібно будь-яким шляхом. Гроші заробляються у конкурентному середовищі (конкуренція товарів, послуг, ідей і людей). Звичайно, є люди, що забезпечують себе своїм талантом, але є й інші — ті, що отримують кошти лукавим шляхом. Відсутність духовності у конкурентній боротьбі призводить до того, що вона переростає у справжню битву, в якій, у найгіршому випадку, ціллю може стати фізичне знищення противника. Засобів для цього багато і один з них використання духовної зброї — магії. У

такому випадку, на не захищену сповіддю і Причастям людину відбувається магічний вплив, через що вона може почати сильно хворіти і за півроку-рік залишити цей світ.

У світі, де немає справжньої духовності, працюють закони вовчої зграї, людина людині — вовк. А що потрібно, щоб вижити у вовчій зграї? Злість, сила, хитрість, ікла, пазурі... Якщо трохи пофантазувати і подивитись на сильних світу цього — ми можемо помітити вовчу хватку в усьому їх обрисі. У вовчій зграї кожен намагається діяти швидше, сильніше, жорсткіше, іноді маскуючись словами про любов і дружбу. Для таких людей духовна смерть може настати ще раніше фізичної смерті. Людина живе, а всередині омертвіла, духовні цінності відсутні. Коли спілкуєшся з такими людьми, відчуваєш незрозумілі хвилювання і страх — жива душа тріпоче при спілкуванні з духовно-омертвілою. Життя такої людини під загрозою і, якщо сили небесні не бачать для неї можливості змінитися і перспективи духовного розвитку — їй може бути дано близько півроку — і її душу забирають. Єдина можливість змінити це — змінити своє життя, увірувати і служити Господу.

Що ми повинні розуміти під духовною смертю? Господь дав чітке визначення: *«...зовнішня темрява, буде плач там і скрегіт зубів!»* (Мф. 25: 30).

- **Плач** — це не означає, що ви ходите і цілими днями плачете, хоч буває і так. Ви плачете і не знаєте причини, сльози біжать, і ви не знаєте чому. Душа відчуває наближення чогось страшного і дає нам знати, що потрібно спасатися.

- **Скрегіт зубів.** Коли ми пристрасно хочемо, щоб робили те, що ми вважаємо за потрібне, будь що хочемо, щоб було по нашій волі... що тоді відбувається? Ми внутрішньо напружуємось, стискаємо вилиці і можемо навіть рикати. Так ми виражаємо своє невдоволення, причина якого — гординя.

- **Темрява.** Людина, яка перебуває у пристрастях, одержима своїми проблемами — про таку говорять, що вона «світу білого не бачить». У церкві така людина не чує священика і молитов, та прийнявши Святе Причастя — може одразу прозріти, почати чути і бачити («Ой, я Вас чую!»). Це означає, що духовна темрява відступила. Коли ми віруємо і несемо вогонь Євангеліє, темрява не може ніяким чином до нас підступитися. Це початок нового життя у Господі. І в цей період, коли ми ще недостатньо укріпилися духовно, не можна допускати маловірство і сумнів. Сумніватися ми можемо тільки в людях, але не в нашій вірі. Нам може не подобатися священик, чи храм, до якого ми зайшли — це наше право, але це не привід сумніватися у Господі, інакше наш духовний вогник згасне і темрява знову наблизиться.

- **Черв невсипущий.** Образи, злість — це наші черви. Якщо ми не можемо пробачити чогось комусь — цей черв нас буде гризти... Що потрібно зробити? Подивитись, що наші біди порівняно зі стражданнями Господа нашого Ісуса Христа, а Господь прощає нам усе. Нам прощається тисяча, а ми не можемо простити десяти? Треба простити і помолитися за душу раба Божого.

Плач, скрегіт зубів, темрява і черв невисипущий — це майбутнє без Бога і з бісами.

Для того, щоб зрозуміти наші духовні координати і оцінити втрати, нанесені життям нашої духовній цілісності, треба подивитися, хто поряд з нами з живих і померлих. Треба дослідити своє родове дерево, звернувши увагу, у першу чергу, на його темну сторону. Родовий гріх завжди проявляється у житті кожного члену роду і ми його відпрацьовуємо. Життя нам ставить екзамени, і якщо ми їх здаємо правильно — у нас усе міняється на краще. Тому, якщо правильно достукатися до людини і знайти підхід до її душі — її життя мінятиметься.

Якщо ми не розірвемо цей круг — круг накопичення родового гріха — хто це зробить за нас? Досліджуючи своє родове дерево, треба постаратися усвідомити рівень нашого родового гріха. Це допоможе зрозуміти, наскільки тяжкий наш духовний стан, і що надіятись ми можемо тільки на милосердя Господнє, бо й мови бути не може про те, щоб ми могли духовно відпрацьовувати усю глибу родових гріхів. Таке розуміння дасть нам духовний заряд іти вперед і трудитися, наскільки можливо, над повним покаяттям і очищенням своєї душі, духовним захистом своєї сім'ї і молитвою за весь свій рід. Ми не можемо покаятися за померлих, їх можливо тільки відмолювати і своїми ділами намагатися напрацьовувати духовні запаси благодаті і благословення Господнього на життя наше і наших рідних. Для цього кожен з нас повинен бути священиком у душі, служити Богу. Інакше, якщо ми не напрацьовуємо — ми з'їдаємо залишки благосло-

вення нашого роду. На що ми тоді сподіваємось? На яке щастя для нас і наших дітей? Родовий духовний стан тяжкий у кожного з нас і сидіти склавши руки тут не годиться, але кожен сам вибирає той рівень служіння, який бере на себе. Що може більше, ніж максимальне особисте служіння Богу, допомогти нашим живим і померлим рідним?

Розглянемо основні моменти взаємовідносин живих і померлих, показані в Євангеліє.

- У притчі про багача і Лазаря (Лк. 16: 20–31) Господь говорить про те, як співвідноситься життя до і після смерті. До смерті був праведник і грішник, а після — Господь розділяє їх і говорить, що неможливо їм бути поряд.

- *«Відійдіть від Мене, хто чинить беззаконня!»* (Мф. 7: 23). Наше життя не може бути щасливим і спокійним, якщо по відношенню до когось ми чинимо беззаконня. Треба переглянути взаємовідносини з усіма людьми, які поряд з нами (в сім'ї, на роботі, серед друзів і знайомих), розв'язати всі вузли, всіх пробачити і з усіма примиритися. Мирися з суперником своїм поки ти у дорозі.

- *«По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою»* (Ін. 13: 35). Мало не чинити беззаконня, у нас повинна зародитися духовна любов до всіх, до кожної душі, як до часточки Господа.

Визначення цієї любові дає нам святий апостол Павло у 1-му посланні до Корин. 13: 4–8: *«Любов довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, любов не величається, не надимається, не пово-*

диться нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить! Ніколи любов не перестає! Хоч пророцтва й існують, та припиняться, хоч мови існують, замовкнуть, хоч існує знання, та скасується».

За кожним цим словом глибина і Господня мудрість. Треба звірити з ними своє відношення до оточуючих і намагатися прагнути до цього еталону, якби це не було складно. Змінитися перш за все повинні ми самі, і тоді світ почне мінятися навколо нас.

З духовної точки зору земне життя — трамплін у духовний світ. Зроблений нами духовний зачин буде відповідати тому рівню, на який ми потрапимо у духовному світі. Тоді все стане на свої місця, і кожен потрапить на заслужене місце. Що ми можемо знати про спочилих і про той духовний стан, в якому вони перебувають у духовному світі?

- **Нехрещені.** Місце нехрещених — це духовна пільма і прірва. *«...істинно, істинно кажу тобі, хто народиться від води і Духа, не може увійти в Царство Небесне»* (Ін. 3: 5). Якщо за життя людина не вибрала Господа і не охрестилась, щось зробити для її душі неможливо. Церква не молиться за нехрещених — не можна подавати записки, замовляти молебні, відспівувати і служити літії на цвинтарі. Молитися можливо тільки келійно (вдома !). Але та людина, яка хоче покращити долю нехрещеної душі і береться молитися за неї, повинна мати великий духовний запас, мати пряме духовне право (близь-

кі по крові), і чітко усвідомлювати, що вона дуже ризикує.

За нехрещених померлих немовлят моляться через посередництво святого мученика Уарта.

- ***Нехрещені, що постраждали за Христа.***

Є мученики, що постраждали за Христа, але не встигли охреститися. У такому разі Церква прийняла рішення, що вони охрестилися своєю кров'ю.

- ***Самогубці.*** Це люди, які відкинули свій хрест, і свідомо зреклися Господа. Такі душі ідуть у пійтму без шансів на спасіння. Можливості примиритися з Господом у них немає. Хоч бувають випадки, коли люди, які відчувають запас духовних сил і Божу благодать, знаходять священика, який погоджується їм допомагати, і намагаються відмолювати душу самогубця. Таких людей очікують великі іспити. Рідні самогубця можуть узяти довідку про те, що людина позбавила себе життя будучи не при розумі, але це тільки дає право молитися за душу, яка у пійтмі, та ніяк не змінює її долю.

- ***Іновірці.*** Наш критерій — чи приносять вони зло у світ? Якщо не приносять — ми не судді, Господь розбереться, а ми не можемо проявляти ворожість, тільки толерантне і шанобливе відношення. Спори неприпустимі. Відчувши таке наше відношення, християнське смирення і любов, людина може сама забажати навернутися до нашої віри.

Кожен повинен подивитись на себе і свій власний рід. Якщо ми не усвідомлюємо усієї низки невирішених духовних питань спочилих нашого роду, ми не зрозуміємо, що наших духовних трудів не достатньо

навіть для того, щоб вирішити свої власні духовні проблеми, а духовної допомоги своїм спочилим рідним ми не надаємо практично взагалі. Що потрібно зробити?

У першу чергу необхідно розуміти, які інструменти надає церква для вирішення духовних питань спочилих: **поминальні служби за церковним календарем** (від літії до літургії). Усе, що ми можемо зробити, це віддавати борги за наших спочилих рідних проханнями і пожертвами. Під час літії ми приносимо жертву за душі спочилих і просимо Господа змилосердитись над ними. Жертву ми приносимо продуктами харчування. Чому саме так? Щоб придбати продукти ми вкладаємо кошти, які заробили, віддаючи свої сили і час життя. Таким чином, ми віддаємо частину свого життя для того, щоб попросити Господа полегшити долю наших спочилих рідних.

Навести лад з похоронами і на могилах. Чи всі наші хрещені спочилі відспівані і чи повним чином? Чи запечатані могили? Чи стоять на них хрести? Усе це потрібно для себе прояснити і зробити те, що не зроблено. Крім того, потрібно проявляти повагу до спочилих і прибирати могили.

Хрещені і не відспівані спочилі можуть давати про себе знати, приходячи уві сні. Що ми робимо, коли нам сниться спочилий? Замовляємо сорокоуст, несемо панахиду, ставимо свічку, молимося і думаємо про те, що ще ми можемо для нього зробити. Господь сказав про те, що їм до нас не можна, а нам не можна до них, і якщо їм попускається якимось

чином дати про себе знати — ми повинні зробити для них тут те, що вони не можуть зробити самі у духовному світі. Їм дуже тяжко впливати на свій духовний стан там, а для нас це повністю посильна справа.

Кожнодневна молитва. Непрестанно моліться. Якщо ми кожного дня просимо про щось і, крім того, наша поминальна книжечка зачитується у вівтарі кожного разу, коли ми присутні на службі Божій і подаємо її туди — Господь каже нам, що ми обов'язково отримаємо те, що просимо.

Збільшити кількість молитвеників у своєму роді. Коли ми єдині, хто молиться — нам важко, оскільки кількість духовної темряви і світла у нашому роді неспівмірні. Але, коли людина починає молитися — світло потроху починає поширюватись на родове дерево, і його близькі і дальні родичі, навіть, можливо без спілкування з ним, також починають духовно прозрівати, починають молитися і служити Богу.

Треба оцінити картину духовних проблем свого роду, зрозуміти своє місце в ній і, усвідомлюючи, що надія тільки на Господа, не залишатися бездіяльним, а почати духовно наводити лад.

Взаємини чоловіка та жінки

*«Де чоловік, жінка й діти у згоді
та любові з'єднані зв'язком чесноти,
там поміж ними Христос»*

святитель Іоан Золотоустий

Для того, щоб усвідомити проблеми, що існують в тій чи іншій сім'ї, маємо подивитися що закладено в її основу. Якими є виховання та духовний розвиток чоловіка і жінки окремо? Адже кожен з них вносить свій вклад в формування сім'ї. Якщо в основі сім'ї є правда Христова — все має бути в злагоді. Ідеальних взаємовідносин не буває, але, в основному, це сім'я міцна, щаслива та гармонійна: діти — люблені, жінка — купається в любові та увазі свого чоловіка, а не вимушена «випрошувати» гарні слова, сім'я духовно розвивається.

Правда Христова

Якою є правдива, Господня основа сім'ї? Нижче викладені ті етапи розвитку, які мають проходити стосунки чоловіка та жінки в Господі:

1. Взаємна симпатія

Чоловік бачить жінку, або жінка бачить чоловіка, у нього (неї) виникає симпатія та бажання познайомитись. Якщо інша людина бачить, що їй симпатизують,

і внутрішньо відкрита для спілкування — створюються обставини для знайомства.

2. Знайомство

Ви ніби випадково з'являєтесь в тих же місцях, що і вона (він), а вона (він) це бачить та цінує. Тоді, коли є бажання двох людей познайомитись — знайомство не може не відбутися.

3. Дружба

Якщо люди один одному подобаються, вони прагнуть продовжувати спілкування та поглиблювати відносини один з одним і між ними виникає дружба.

4. Духовна любов

Люди спілкуються, пізнають один одного, їх дружба поглиблюється та переходить в духовну любов.

5. Відкритість

Чоловік та жінка мають бути максимально відкритими душею та щирими один з одним, між ними не може бути жодної лукавої таємничості. Вони мають говорити один з одним про все, навіть, пояснювати причини свого поганого настрою та самопочуття. Все має бути просто і відкрито в усіх сферах життя.

6. Безкорисливість

Світ породжує багато різного рівня матеріального забезпечення людей. Тому, нажаль, не рідко буває, що людина, яка, наприклад, виросла в нужді, зустрічає забезпечену особу протилежної статі, яка виявляє до неї інтерес. І вона, закриваючи очі на те, що та людина може не підходити їй з об'єктивних причин (своєю поведінкою, характером і т.д.), обирає бути з нею заради перспективи забезпеченого життя. Коли обирається не сама людина, а матеріальні

можливості, людину, що робить такий вибір можна лише пожаліти. Звичайно така сім'я не буде міцною, адже замість духовної любові в її основі закладений матеріальний інтерес.

7. Жертовність

Наша здатність до жертовності легко перевіряється в ситуації, коли, наприклад, ми маємо спільні плани зі своєю коханою людиною, але у неї виникає термінова необхідність бути в іншому місці (наприклад: хвороба рідних, чи інші термінові справи). Якщо в такому випадку ми нервуємо, ображаємось та поводимо себе егоїстично — значить ми ще не здатні на жертви заради коханої людини, наше «я» у нас на першому місці і ми не маємо глибокого усвідомлення того, що насправді більш важливо, а що менш. Людина в Господі усвідомлює справжню пріоритетність справ і має запропонувати свою допомогу.

8. Невимогливість

Людина, яка має комплекси та не має миру сама з собою, буде постійно висувати вимоги до своєї половинки: від напівделікатних («це плаття тобі не личить») до обурливих зауважень («чому ти стала така товста?!»). Якщо жінка — ваша єдина і неповторна — вона завжди для вас граціозна лань, незалежно від того, скільки вона важить. Людина, яку ви обираєте, стає для вас найкращою в цілому світі.

9. Взаємоповага

Якщо вас не поважають — це означає, що потрібно припинити стосунки, адже без поваги нічого Господнього створити ви не зможете. Єдине, якщо

повага відсутня у вас по відношенню до іншої людини — маємо задати собі питання чому? Будь-яка Господня душа завжди достойна поваги.

10. Відповідальність в т.ч. за стан здоров'я коханої (коханого)

Людина, що має хворобу чи фізичну ваду, будуючи стосунки з іншою людиною, не може цього від неї приховувати. Те, як ваша кохана людина сприйме таку звістку, буде перевіркою, яка виявить істинність ваших почуттів і якщо між людьми є любов — жодних проблем не виникне. Та, в будь-якому випадку, цю розмову потрібно пройти перш, ніж створювати сім'ю.

11. Розпис у Рарсі

Для людей, що мають духовну любов один до одного цей крок — простий та швидкий. Неважко виділити годину свого життя для того, щоб поставити свій підпис, якщо ми прагнемо захистити свою половинку в матеріальному світі.

12. Вінчання

Спочатку стосунків і до моменту вінчання — благословення Господнього на шлюб та поєднання душ чоловіка та жінки в Господі — люди мають перебувати в тілесній чистоті. *«Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, і стануть вони одним тілом»* (Бут. 2: 24).

Саме так створюється перспективна сім'я, заснована на правді. Тепер ми можемо самостійно проаналізувати, на якому етапі ми припустилися помилки, створюючи власну сім'ю, де була закладена неправда, та виправити її.

Неправда

Якщо в основі створення сім'ї лежить неправда, виникає лукавий інтерес:

1. Сексуальний

Виникає жагуче бажання якнайшвидше вступити в сексуальний зв'язок з особою протилежної статі через те, що у неї гарні частини тіла (ноги, сідниці, груди і т.д.). Ця лукава основа — найперша для чоловіків. Зовнішній вигляд жінки чи дівчини викликає відповідні тваринні інстинкти і чоловік переходить у стан збудження. Дівчина часто не знає як їй на це реагувати. Коли людина не контролює ні себе, ні свої інстинкти — це найнижчий рівень відносин між людьми.

2. Матеріальний

Сім'я створюється заради одержання квартири, машини, статусу чи грошей. Людина робить вибір в основу свого шлюбу покласти прагнення до матеріального забезпечення себе коханого. Можна тільки жаліти та молитися за таких нещасних людей, які фактично продають себе за гроші, їх душа дуже мучиться.

3. Кар'єрний

Не маючи можливостей піднятися кар'єрою драбиною, але сильно цього прагнучи, людина приймає рішення домогтися втілення своїх амбіцій через інтимний зв'язок з керівником. Можливо, коли такий зв'язок зміцнюється та переходить у звичку, в подальшому створюється сім'я. Та в основі такого шлюбу від початку закладена не духовна любов, а бажання домогтися кар'єрного зростання. Фактично,

як і у випадку матеріального інтересу, людина продає себе за деякі матеріальні можливості.

4. «Вже немолодий вік, хочеться сім'ю та дітей, та й подруги всі уже заміжні...»

Досягнувши деякого віку, людина озирається навколо і бачить, що «у всіх інших уже є сім'ї». Тоді вона, прагнучи їх наздогнати, «щоб було, як у всіх», може обрати першого ліпшого претендента та одружитися з ним. Людина наслідує чужий приклад, але фактично не створює нічого сама. Сім'я — це дуже особисте і інтимне, неможливо, щоб вона було створена «для інших», як неможливо «для інших» народжувати дітей.

5. Секс заради здоров'я — організм вимагає і лікарі рекомендують

Останнім часом частими стали випадки, коли лікарі рекомендують регулярно займатися сексом для підтримання статевого здоров'я. Таким чином вони підштовхують людину, яка ще не знайшла свою половину, до безладних статевих зв'язків. Блуд не допоможе нашому здоров'ю, а тільки зашкодить, тож маємо найперше шукати собі пару в Господі, людину, з якою матимемо гармонічні духовні, а згодом і тілесні стосунки.

6. «Та вже декілька років разом, ну і дитина вже є...»

Люди сходяться і за звичкою без любові живуть разом роками. Або випадкова вагітність змушує одружитись, буває, ледве знайомих людей. Господньої основи в такій сім'ї немає, але ми маємо можливість, починаючи з деякого моменту, почати робити все по-Божому і отримати Господнє благословення.

Все це і багато іншого породжує створення жалючих міжстатевих стосунків в житті та сім'ях. Люди починають жити інтимними фантазіями, велика ймовірність створення сім'ї з нечистими духами.

Якщо жінка чи чоловік незадоволені своїми інтимними стосунками, немає любові — вони починають фантазувати на інтимні теми. Святі отці кажуть, що це найкоротший шлях до душі людини. Якщо ви допускаєте фантазії про конкретних людей — під виглядом цих людей до вас обов'язково прийдуть лукаві духи і запропонують все, про що ви мріяли, тільки уві сні. У вас будуть статеві стосунки і фактично буде створена сім'я з нечистою силою. На ранок ви можете нічого не пам'ятати про ваші сни (оскільки все відбувається по вашому бажанню — лукаві духи забиратимуть у вас пам'ять снів), але у вас буде відчуття того, що щось відбулось. У чоловіків будуть присутні сліди осквернення, а у жінок — внутрішня розрядка та повна байдужість до чоловіка. Лукавий дух житиметься вашою життєвою енергією і обірвати це можна єдиним чином — прийнявши внутрішнє рішення: «Господи, я не дозволяю нікому наближатись до себе під час сну». Маємо всім своїм єством дати заборону нечистій силі наближатись до себе та відмовитись від всіх їхніх спокус.

Найперша ознака наявності у людини статевих стосунків з лукавим духом уві сні — вона починає уникати подружніх стосунків. Це ознака того, що сила людини йде не в сім'ю і потрібно негайно навести лад: подружжя має поговорити по душах та розібратися з інтимними бажаннями один одного.

Тоді воно зможе разом стати на боротьбу проти нечистої сили.

Якщо цього не зробити — лукавий дух відніматиме у людини всі сили, вона стане дратівливою, образливою, нетерплячою — тобто фактично намагатиметься забрати життєві сили у тих, хто її оточує — рідних та дітей. У людини накопичується безпідставне незадоволення та злість, яка поступово переростає в справжню лютю. Це страшно. Будь-яка сварка може закінчитися рукоприкладством з непередбачуваними наслідками. Так відбувається тому, що один з подружжя почав будувати стосунки з лукавими духами. Такі стосунки можуть привести до часткової, або повної одержимості людини нечистими духами. Щойно людина вирішить зректись цих стосунків — спершу лукаві духи будуть спокушати та вмовляти її змінити своє рішення, потім — почнуть погрожувати, і наостанок має відбутись духовна битва.

Діагностика духовної хвороби міжстатевих взаємин

Як діагностується ця хвороба? В розмові з людиною можуть виявитися такі ознаками цієї хвороби:

1. Відсутність довіри між чоловіком та жінкою.
2. Відсутність поваги між чоловіком та жінкою.
3. Некомпромісність. Будь-які пропозиції та поради про те, яким чином можна діяти для того, щоб змінити стосунки чоловіка та жінки на краще, наштовхуються на стіну несприйняття одного або обох із них.

4. Підвищена вимогливість до своєї пари у всьому. «Він повинен...», «вона повинна...». Жінка повинна чоловіку єдине — з задоволенням продовжувати його любити, інших повинностей вона перед ним не має. Чоловік повинен дружині тільки в тому випадку, якщо він сам цього хоче, інакше, якщо не хоче — значить жінка обрала чоловіка, який не бажає мати ні перед ким ніяких повинностей.

Роблячи свій вибір бути один з одним люди закладають камінь в основу своїх взаємин, і цим каменем має бути любов. Якщо ж це не так — неможливо потім шляхом насильства над своєю душею змусити себе любити іншу людину. Любов відсутня, навіть якщо людина намагається на словах запевнити себе та оточуючих, що любить. Треба подивитись на факти, а не на слова, адже вони можуть бути лукавими.

Потрібно чітко усвідомлювати, коли слова про любов є лукавством і в основі взаємин закладено не любов. Наприклад, жінка каже, що любить чоловіка, але продовжує постійно на нього скаржитися. Маємо подивитися в корінь їх стосунків. Можливо слова про любов — це лукавство, а людина просто боїться залишитись сама, матеріально незахищена, не бажає приймати самостійні рішення, починати життя по правді і спочатку з Господом. «Він хороший, бо заробляє». Фактично людина бачить, що стосунки не складаються, але їй вигідно, щоб нічого не змінювалось. Так виглядають продажні стосунки.

Духовне лікування

Священик може спробувати допомогти сім'ї відновитися якщо:

1. Можливо повернути хоча б повагу людей один до одного.

Доки між людьми образа та ненависть, люди, як хижі тварини, лаються та духовно гризуть один одного — духовна хвороба прогресує. Та якщо в душі є повага один до одного — священик може взятися за відновлення сім'ї. Кожен з нас від народження має свого ангела-охоронця, який не залишає нас ніколи, як би низько ми не впали. Так і священик, служачи душам, не має відступатись, намагаючись відновити хоча б людську повагу один до одного.

2. Між людьми ще залишилась хоча б маленька вуглинка любові.

Перевірити це просто — спитайте про першу зустріч та перший поцілунок. Тут може відбутись чудесне перетворення. Людина, яка щойно зловствувала та лаялась, поринає у спогади і змінюється на очах: її очі починають світитися, тон розмови змінюється... Це є вірною ознакою того, що подружні стосунки можливо відновити.

Етапи духовного лікування людини викладені в духовних проповідях на тему «Шлях спасіння (Дорога до Бога)»: віра і вибір, усвідомлення своєї безкінечної гріховності та покаяння перед Богом у всіх своїх гріхах від семи років до сьогодні, усвідомлення того, що тільки Господь може нас спасти зі своєї безмежної любові і милосердя до нас, зміна способу духовного і фізичного життя, життя з Господом

кожну секунду і початок служіння, вічне духовне служіння Господу і душам людей.

Чоловік в родині

«Ніхто ж ніколи не ненавидів свого тіла, навпаки, він його годує і піклується ним, як Христос Церквою» (Єф. 5: 29). Ми багато чуємо про те, що жінка має боятись та бути слухняною своєму чоловіку, але чоловіки — піклуйтеся про своїх жінок, тоді ви відчуєте, якою сильною буде дяка вам.

Чоловік поставлений Богом дбати про жінку та дітей. З огляду на біблійні стандарти і природу обох статей варто окреслити ряд сфер життя родини, за які відповідальний чоловік:

1. Підтримання порядку в родині, планування всіх подій.

Анархія в родині неможлива. Жінка та діти, що б вони не робили, мають розуміти, що м'який та люблячий батько — головний у сім'ї і його волю потрібно виконувати, бажано з посмішкою та задоволенням.

2. Планування сімейного бюджету, управління витратами.

Чоловік може віддати родинні витрати на розсуд жінки, але, тим не менше, він має їх контролювати. Можна раз на деякий час просити у жінки звіти, або іншим чином наглядати за домашніми витратами, кожен може налагодити це в своїй родині зручним для нього способом. Такий нагляд має сенс тому, що жінки можуть бути схильні до емоційних покупок та нераціонального розподілу сімейного бюджету (наприклад, не втримавшись від вигідних пропозицій

розпродажу, жінка щось купила і витрала гроші, заплановані на сімейний відпочинок) — чоловік має це контролювати. Крім того голова сім'ї не може вводити родину в борги та кредити, адже коли в сім'ї ні на що не вистачає, вона стає немов тонучий корабель.

3. Турбота про якісне і різноманітне харчування родини.

4. Виховання дітей: навчання і покарання.

Важливо, щоб чоловік і жінка мали спільну думку про те, як виховувати своїх дітей, та не забували, що у всьому має бути міра. Навіть любов'ю можна загубити дитину, якщо вона надмірна, тому у вихованні має бути присутня певна строгість. Треба показувати, що погані вчинки дитини вам неприємні, щоб вона прагнула виправитись для того, щоб повернути вашу дружбу.

5. Опіка фізичним та емоційним самопочуттям жінки.

Фізичний та духовний стан дружини — це турбота чоловіка.

6. Первосвященик і єпископ домашньої церкви.

Якщо чоловік головний в молитві і головний духовно — жінка підкориться йому автоматично.

7. Віддати жінці все, що має, і самого себе.

Чоловік голова родини, в повноті відповідальний за все, що в ній відбувається.

Сирах. 24: 13–26

Не дай себе обманути жіночою красою, і не пожадай ніколи жінки.

Гідне гніву, стидке й вельми ганебне, коли жінка утримує свого чоловіка.

Прибите серце, вигляд сумний, рана в серці — від жінки лихої; безсилі руки, коліна немічні — від жінки, що чоловіка свого знещасливилює.

Від жінки гріх почався — з-за неї й усі вмираємо.

Не давай воді витікати, а жінці лихій — робити по-своєму.

Як вона не під твоєю рукою — віддали її від себе.

Відносини дружини і чоловіка

Початок. Момент вибору свого чоловіка (дружини).

1. Душа має бути вільною від попередніх зв'язків. Для цього необхідно:

- Прокаяти усі відносини, які були без почуття любові. В усіх попросити прощення.
- Простити всіх, хто образив, відпустити все, що було раніше.
- Особливо прокаяти зраду своєї душі, або вбивство власних почуттів, любові.

Тільки вільна душа буде готова відчувати нову любов.

Якщо вже є чоловік, а Ви відчуваєте, що щось не так у ваших відносинах треба так само розібратися зі своїм минулим. Сказати собі правду, чи була любов, коли Ви виходили заміж.

Шлюб має бути обов'язково вінчаним. Без цього гріх буде руйнувати ваші відносини.

Вінчання — злиття двох душ. Це вже одна духовна одиниця. І не може бути так, щоб одному було добре, а іншому погано.

Буття 1: 28

І поблагословив їх Бог, і сказав Бог до них: Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте землю, оволодійте нею, і пануйте над морськими рибами, і над птаством небесним, і над кожним плазуючим живим на землі!

Буття 2: 24

Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, і стануть вони одним тілом.

Мф. 19: 5

І сказав: Покине тому чоловік батька й матір, і пристане до дружини своєї, і стануть обоє вони одним тілом,

Відносини в сім'ї. Місія дружини

Буття 2: 18

І сказав Господь Бог: Не добре, щоб бути чоловіку самотнім. Створю йому поміч, подібну до нього.

Жінка створена помічницею, тож має нею стати в усіх сферах життя свого чоловіка. Стати найкращими, найнадійнішим, найпершим другом в усьому.

Інтимна сфера

Дружина має бути уступчивою, тактовною, відкритою. Щирість — основа почуттів. Не відмовляти чоловікові в близькості, щоб не спокушати на гріх. Пізнавайте чоловіка і себе, щоб стосунки були гармонійними. Не соромтеся бути з чоловіком відвертою.

1-е Кор. 7: 2–5

Але щоб уникнути розпусти, нехай кожен муж має дружину свою, і кожна жінка хай має свого чоловіка.

Нехай віддає чоловік своїй дружині потрібну любов, так же само й чоловікові дружина.

Дружина не володіє над тілом своїм, але чоловік; так же само й чоловік не володіє над тілом своїм, але дружина

Не вхиляйтесь одне від одного, хіба що дочасно за згодою, щоб бути в пості та молитві, та й сходьтесь знову до купи, щоб вас сатана не спокушував вашим нестриманням.

Сімейна сфера

1. Виконувати рішення чоловіка. Можна давати поради, звертатися з проханнями. Але смиритися перед рішенням чоловіка, бо інакше буде руйнація відносин і особистості чоловіка.

Притчі 14: 1

Мудра жінка будує свій дім, а безумна своєю рукою руйнує його.

Еф. 5: 22–25

Дружини, коріться своїм чоловікам, як Господеві, бо чоловік голова дружини, як і Христос Голова Церкви, Сам Спаситель тіла!

І як кориться Церква Христові, так і дружини своїм чоловікам у всьому.

Чоловіки, любіть своїх дружин, як і Христос полюбив Церкву, і віддав за неї Себе,

Кол. 3: 18

Дружини, слухайтеся чоловіків своїх, як лицює то в Господі!

Буття 3: 16

До жінки промовив: Помножуючи, помножу терпіння твої та болі вагітності твоєї. Ти в муках родитимеш діти, і до мужа твого пожадання твоє, а він буде панувати над тобою.

2. В жодному разі ніколи не хитати авторитет чоловіка перед дітьми, батьками, іншими членами родини.

3. Вчасно озвучувати прохання про допомогу. Щоб не ображатися за незроблене «він не бачить, що мені потрібна допомога...». Не ставити чоловіка перед фактом, можливо у нього вже є якісь плани.

4. Забезпечувати комфортне перебування вдома. Чоловік має спішити додому, хотіти бути з дружиною, дітьми. Це побут, їжа, атмосфера любові і спокою в родині.

Тіт. 2: 5

щоб були помірковані, чисті, господарні, добрі, слухняні своїм чоловікам, щоб не зневажалось Боже Слово.

Притчі 31: 12

Вона чинить для нього добро, а не зло, по всі дні свого життя.

Тим. 5: 18

Коли ж хто про своїх, особливо ж про домашніх не дбає, той вирікся віри, і він гірший від невірного.

5. Творити мир в родині. Якщо виникають спори з іншими членами родини з будь-якої сторони, намагатись примиряти, а не розпалити пристрасті і конфлікти.

Мф. 5: 9

Блаженні миротворці, бо вони синами Божими назвуться.

Соціальна сфера

1. В товаристві, за межами родини також підтримувати авторитет і статус чоловіка. При нагоді підкреслювати його кращі риси, успіхи і не обговорювати зі сторонніми невдачі, промахи чи помилки. Ваш чоловік найкращий і все робить правильно.

2. Не домовлятися без погодження з чоловіком про якісь справи. Накшталт: Саша зробить, підвезе, полагодить. Спочатку запитати у нього, а потім пропонувати. Якщо просять про допомогу, перепроситися, що маєте погодити це з ним.

3. Не перебивати, коли він починає говорити чи розповідати історію, яку Ви, звичайно ж, розказали б краще. З його дозволу можна потім доповнити.

4. Співчувати, сопереживати, вислухувати і примиряти із зовнішнім світом. Вдома має бути розрядка від роботи, бізнесу, транспорту і т.п.

1 Пет. 3: 1–4

Так само дружини, коріться своїм чоловікам, щоб і деякі, хто не кориться слову, були приєднані без слова поведженню дружин, як побачать ваше поведження чисте в страху.

А окрасою їм нехай буде не зовнішнє, заплітання волосся та навішання золота або вбирання одєж, але захована людина серця в нетлінні лагідного й мовчазного духа, що дорогоцінне перед Богом.

Притчі 31: 10–11

Хто жінку чеснотну знайде? а ціна її більша від перел: довіряє їй серце її чоловіка, і йому не забракне прибутку!

Притчі 19: 14

Хата й маєток спадщина батьків, а жінка розумна від Господа.

Духовна сфера

1 Кор. 13: 4–8

Любов довготерпить, любов милосердствує, не задрить, любов не величається, не надимається, не по-

водиться нечемно, не шукає тільки свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить у все, сподівається всього, усе терпить!

1. Виховуйте в собі смирення. Почуття духовного авторитету чоловіка. Господь на першому місці, а Він заповів коритися своєму чоловікові. І відносини, які формуються в сім'ї попущені Господом для спасіння нашої душі.

1 Кор. 7: 8–16

Говорю ж неодруженим і вдовам: добре їм, як вони позостануться так, як і я.

Коли ж не втримаються, нехай одружуються, бо краще женитися, ніж розпалитися

А тим, що побрались, наказую не я, а Господь: Нехай не розлучається дружина з своїм чоловіком!

А коли ж і розлучиться, хай застається незаміжня, або з чоловіком своїм хай помириться, і не відпускати чоловікові дружини!

Іншим же я говорю, не Господь: коли який брат має дружину невіруючу, і згідна вона жити з ним, нехай він не лишає її.

І жінка, як має чоловіка невіруючого, а той згоден жити з нею, нехай не лишає його.

Чоловік бо невіруючий освячується в дружині, а дружина невіруюча освячується в чоловікові. А інакше нечисті були б ваші діти, тепер же святі.

А як хоче невіруючий розлучитися, хай розлучиться, не неволиться брат чи сестра в такому разі, бо покликав нас Бог до миру.

Звідки знаєш ти, дружино, чи не спасеш чоловіка? Або звідки знаєш, чоловіче, чи не спасеш дружини?

2. Треба максимально забезпечити служіння чоловіка у Церкві (для воцерковлених). Молитися за чоловіка, якщо він не ходить до Церкви. Ділитися своїми здобутками, своїм внутрішнім світом, своїми почуттями, щоб Ваш чоловік міг служити, як йому дається.

Притчі 31: 30

Краса то омана, а врода марнота, жінка ж богобоязна вона буде хвалена!

Православна сім'я

Початок християнської сім'ї

Сім'я починається із Таїнства Вінчання. Любов — фундамент і душа подружжя. Вінчання — шлюб чоловіка та жінки, освячений церквою, де Господь своєю присутністю з'єднує душі в єдине ціле. В Таїнстві Вінчання Бог подає свою благодатну допомогу, щоб ви мали змогу побороти всі негаразди, які трапляються у вашому спільному житті. Про установлення подружнього зв'язку ми читаємо у Св. Письмі Старого Завіту у книзі Буття: *«І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх. І благословив їх Бог і сказав їм: «Будьте плідні й множтеся і наповняйте землю та підпорядкуйте її собі» (1: 27–28).* Христос потверджує, що подружжя існує тільки між чоловіком і жінкою.

Мк. 10: 6–8

А на початку створення Бог створив їх чоловіком та жінкою. Ось чому чоловік покине свого батька — матір і пристане до жінки своєї, й обоє будуть одним тілом; тому вже не двоє, лише — одне тіло.

1 Кор. 7: 2–5

Кожний май свою дружину, і кожна май свого чоловіка. Чоловік виявляй дружині належну прихильність;

подібно і дружина чоловікові. Дружина не владна над своїм тілом, але чоловік; так само і чоловік не владний над своїм тілом, але дружина. Не ухиляйтеся один від одного, хіба за згодою, на час для посту і молитви, а потім знову будьте разом, щоб не спокушав вас сатана непомірністю вашою.

Вінчання відбувається лише один раз у житті. До цього Таїнства допускаються лише люди охрещені, а найкращою підготовкою до Таїнства Вінчання є піст та молитва. Перед вінчанням обов'язковою є Свята Сповідь, Причастя та бесіда зі священником, який здійснюватиме церковний обряд. Ви повинні зрозуміти, що будете сім'ю на взірць церкви.

Єр. 29: 11

Бо тільки Я знаю наміри, які маю про вас, — говорить Господь, — наміри на благо, а не на зло, щоб дати вам будучність та надію.

Мф. 19: 6

Що, отже, Бог злучив, людина хай не розлучає.

Лк. 16: 18

Кожний, хто розводиться з власною жінкою і одружується з іншою, чинить перелюб і той, хто одружується з розведеною, чинить перелюб.

Єф. 5: 23

Чоловік — голова жінки, як Христос — голова Церкви.

Найважливішим у шлюбі є виховання дітей-християн, виховання синів і дочок Божих. Ви є учасниками Господнього творення. Більш того, Святе Письмо говорить, що Господь формує дитину в материнській утробі.

Пс. 138: 13–16

Ти створив усе нутро моє, витворив мене в утробі матері моєї. Прославляю Тебе за те, що Ти так дивно створив мене. Дивні діла Твої, і душа моя добре це знає. Не були втаєні від Тебе кості мої, коли в тайні зачався я, коли в утробі витворювалося тіло моє. Очі Твої бачили зародок мій; і в книзі Твоїй були записані всі дні, призначені для мене, коли ще й одного з них не було.

Буття 1: 27–28

Плодіться й розмножуйтеся, і наповнюйте землю...

Втілюйте у життя завжди актуальні сімейні цінності: нерозривний шлюб, вірну подружню любов, плідність і дар материнства та батьківства, сімейну школу виховання фізично, психічно та духовно здорових дітей. «Хто навмисне загубить зачатий в утробі плід, підлягає осудженню за вбивство», — говорить святитель Василій Великий. «Хто дав зілля для вилучення плоду, є вбивця».

Він співчуває самотньому глухонімому хлопцю, якого батько крізь натовп провів до Нього, та Він уздоровив цю дитину від її хвороби (Мф. 17: 14). Він рятує сина царедворця від смерті (Ін. 4: 49), був сповнений жалю по відношенню до вдови в Наїні, що несла свого єдиного сина на цвинтар, і якого він воскресив (Лк. 7: 11–15), і пізніше Він воскресив маленьку дочку Іаїра (Лк. 8: 41–56). Ісус мав велику та глибоку любов до дітей.

Атмосфера християнського дому

1. Всі справи в сім'ї здійснюйте з молитвою, їжа, приготована з любов'ю й молитвою, передасть благо-

словення Боже всім тим, хто споживає її. Додавайте в їжу Святу воду і єлей (освячена в церкві олія). Обов'язково перед їжею і після читайте відповідні молитви. *«Безперервно моліться»* (1 Сол. 5: 17).

2. Одягаючись, можна молитися: «Одягни мене Твоею праведністю, Господи».

3. Входячи в дім і виходячи з нього, проказуйте: «Благослови мої входи й виходи, Господи».

4. Осіняйте себе хресним знаменням і моліться перед початком подорожі. Протягом дня безперервно читайте про себе молитви, прославляючи Господа, не даючи лукавим думкам заволодіти вами. Якщо не вдалося утриматись і ви допустили до себе гріховну дію (словом, ділом чи думкою), при усвідомленні скоєного гріха подумки звертаємось до Господа з щиросердним покаяттям і вибаченням перед цією людиною, якщо це можливо. Відслідкуйте свої гріхи.

5. Дім має освятити священик, у ньому повинні бути ікони, свічки, ладан, свята вода та духовні книги. Облаштуйте власний домашній храм-кімнату, балкон, або куточок, де буде зроблений домашній іконостас. Читайте душею Євангеліє.

6. Ваша християнська сім'я повинна бути «малою Церквою».

Життя немовляти у лоні матері

Любіть свою щойно зачату дитину. Ваша дитина повинна бути прийнята у сім'ю з любов'ю. Тепло, яке немовля отримує від вас на початку свого земного буття — незамінне. Це та основа, на якій будується все життя людини.

1. Тільки у вінчаному шлюбі чоловік і дружина отримують Боже благословення на творення нової людини. Дитина має бути зачата в молитві та в заємній любові майбутніх батьків.

Тов. 8: 4–9

Коли вони (Товія та його наречена. — авт.) залишилися у кімнаті вдвох, Товія встав з постелі і сказав: «Устань, сестро, і помолімося, щоб Господь помилював нас». І почав Товія говорити: «Благословен Ти, Боже отців наших, і благословенне ім'я святе і славне на віки! Хай благословляють Тебе небеса і всі творіння Твої! Ти створив Адама і дав йому помічницею Єву, підпорою — дружину його. Від них пішов рід людський. Ти сказав: «Недобре бути чоловіку одному, створімо помічника. Подібного до нього». І нині, Господи, я беру цю сестру мою не для задоволення похоті, але істинно як дружину: благоволі ж помилювати мене і дай мені зістарітися з нею». І вона сказала з ним: «Амінь». І обоє спокійно спали цієї ночі.

1 Пав. 2: 11–15

Жінка нехай учиться мовчки, в повній покорі. Навчати жінці я не дозволяю, ані коверзувати чоловіком, — їй бути тихомирною! Адам бо спершу був створений, а Єва потім. І Адам не був зведений, жінка ж, зведена, завинила. Однак, вона спасеться, народжуювавши дітей, якщо перебуватиме у вірі, любові та святості зо скромністю.

Буття 1: 28

Плодіться і розмножуйтесь, і наповнюйте землю.

Євр. 13: 4

Шлюб у всіх нехай буде чесний і ложе непорочне; блудників і перелюбників судить Бог.

Пс. 126: 3

Діти — спадщина Господня, плід утроби — нагорода!

Мати пророка Самуїла, Анна, жінка Еліана, мо-
литься Богу:

Цар. 1: 10–11

*І була вона у скорботі душі, і молилась Богу, і гірко плакала, і давала обітницю, говорячи: Господи, Всемогут-
ній Боже, Саваофе! Якщо Ти зглянешся на печаль раби
Твоїєї і згадаєш про мене, і не забудеш мене і даш рабі
Твоїй дитя чоловічого роду, то я віддам його Господу в
дар на всі дні життя його, вина і сікера не буде він пити
і бритва голови його не діткнеться.*

Ін. 13: 35

*По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати
любов між собою.*

Рим. 13: 10

Любов не чинить зла ближньому...

1 Ін. 4: 16

Хто перебуває в любові, той перебуває в Бозі...

Готовність жінки піти на жертви заради дитини,
аж до смерті. Жінка приймає від Бога важливу і від-
повідальну місію — давати життя, співпрацювати з
Богом у творенні нової людини. Зв'язок людини у
дарі життя відображено в псалмах.

Пс. 139: 13

*Ти створив моє нутро, Ти мене виткав в утробі
матері моєї.*

Пс. 22: 10–11

*Ти мене вивів з материнського лона, Ти дав мені без-
пеку при грудях матері моєї. На Тебе я був зданий від
утроби, від материнського лона Ти єси Бог мій.*

Відсутність вашої любові залишає у душі дитини невиліковні рани. Отже, враження, які отримує дитина ще в період внутрішньоутробного розвитку, впливають на її фізичний і душевний стан.

1 Кор. 14: 33–35

Як по всіх Церквах у святих, нехай у Церкві мовчать жінки ваші! Бо їм говорити не дозволено, тільки коритись, як каже й Закон. Коли ж вони хочуть навчитись чогось, нехай вдома питають своїх чоловіків, непристойно бо жінці говорити в Церкві!

Святитель Іоан Золотоустий

Навіть якщо все життя наше буде добрим, то ми все одно матимем суворе покарання, якщо не потурбуємося про спасіння дітей. Діти — не випадкове надбання. Ми відповідаємо за їхнє спасіння.

Рим. 12: 9–12

Любов нехай буде нелицемірна; ненавидівши зло, приставайте до добра. Любіть один одного братньою любов'ю. Пошаною один одного випереджайте. В ревності не будьте ліниві, духом горіть, Господеві служіть; веселі в надії, в горі терпеливі, в молитві витривалі.

Кол. 3: 14

А над усім тим зодягніться в любов, що вона союз досконалости.

1 Петра 1: 22

Послухом правді очистьте душі свої через Духа на нелицемірну братерську любов, і ревно від щирого серця любіть один одного.

1 Петра 4: 8

Найперше майте щирю любов один до одного, бо любов покриває багато гріхів.

2. Вагітна жінка має перебувати в любові, спокої, часто сповідатися і причащатися (не рідше 1 разу на тиждень), захищена 40-устами та молитвою рідних.

Щоб дитина, яка має народитися, була духовною, ви повинні постійно молитися. Цим ви засвідчите, що дитина є настільки ж Божою, як і вашою.

Сол. 5: 17

Безперервно моліться.

Сир. 37: 15

Понад усі ж бо річі — до Всевишнього молися.

Пс. 139: 13

Ти створив моє нутро, Ти мене виткав в утробі матері моєї.

Сир. 34: 16–17

Господні очі на тих, які його люблять: могутній він їм захист і потужна підтримка; від пустельного вітру сховок, від полуденної спеки захорона; осторога від спотикання й допомога від падіння: Він, що душу вгору підносить й очі освітлює, що дає здоров'я, життя й благословення.

Ін. 14: 13–14

І все, що попросите в моє ім'я, те вчиню, щоб Отець у Сині прославився. Вчиню, коли будь-що проситимете в моє ім'я.

Іс. 65: 24

І буде так, що перш ніж вони візвуть до мене, я озвуся; вони ще будуть промовляти, а я їх уже вислухаю.

3. Біля вагітної жінки всі ближні повинні створити атмосферу духовного комфорту.

4. Подружжя, якщо дозволяє фізичний стан жінки, має якомога частіше відвідувати храм.

6. Протягом вагітності психіка матері дещо змінюється. Вона стає більш вразливою, роздратованою. Близні повинні ставитися до неї з розумінням і ні в якому разі не дорікати.

7. Вагітній жінці необхідно перебувати в спокої, часто сповідатися і причащатися, її серце повинне випромінювати любов і бути сповненим молитвою за немовля. Хай жінка, яка чекає дитину, звернеться до Богородиці. Тоді і її плід, як і плід лона Діви Марії, буде благословенним.

Ін. 6: 51–57

Я — хліб живий, що з неба зійшов: хто їстиме цей хліб, буде жити вічно; а хліб, котрого Я дам, є Плоть Моя, котру Я віддам за життя світу. Істинно, істинно кажу вам: якщо не будете їсти плоті Сина Людського і пити крові Його, то не будете мати в собі життя. А хто їсть Мою Плоть і п'є Мою Кров, має життя вічне, і Я воскрешу його останнього дня, бо плоть Моя справді є їжа, і кров Моя справді є питво. Хто їсть Мою плоть і п'є Мою кров, у Мені перебуває, і Я — в ньому. Як послав Мене живий Отець, і Я живу Отцем, так само й той, що їсть Мене, жити буде Мною.

Новонароджене немовля

1. Християнське православне виховання починайте з перших днів народження вашої дитини. Коли дитина починає спостерігати, вона починає вчитися. Вона вчиться тому, що бачить, що чує.

Святитель Іоан Золотоустий

Щоб батьки, отримавши повеління, виховували дітей, не нехтували Божими установленнями, Він долучив природну необхідність. А щоб цей зв'язок не послаблю-

вався образами з боку дітей і не розривався, Він забезпечив його покараннями і від Себе, і від самих батьків, таким чином і дітей суворо підпорядковуючи батькам, і в батьках посилюючи любов до дітей. І не тільки цим, а ще й іншим... способом Бог міцно і нерозривно поєднав нас з ними. Він не лише дітей зловмисних щодо батьків карає, а до добрих благоволяє, але так само вчиняє і з батьками, які не піклуються про дітей, а тих, які піклуються, наділяє почестями й похвалами.

... чим є град для засіяного лану пшениці, тим є поганий приклад батьків для душі дитини. Коли батьки подають для дітей поганий приклад, вони вже не можуть бути пастирями дітей, є їх губителями (????).

Мф. 18: 6

Хто згіршить одного з тих малих... краще би йому було, щоб повісити йому на шию камінь і втопити в глибині морській.

1 Тим. 3: 2–3

Не п'яниця, не забіяка, не сварливий, не користолюбний, а тихий, миролюбний, не срібллюбний, такий, що добре править домом своїм, дітей тримає у слухняності з усякою чесністю.

Святитель Іоан Золотоустий

Де чоловік, жінка й діти у згоді та любові з'єднані зв'язком чесноти, там поміж ними Христос.

Лк. 6: 43–45

Нема доброго дерева, що родило б злий плід, ані дерева злого, що родило б плід добрий. Кожне ж дерево з плоду свого пізнається. Не збирають-бо фіг із тернини, винограду ж на глоду не рвуть. Добра людина із доброї скарбниці серця добре виносить, а лиха із лихої виносить лихе. Бо чим серце наповнене, те говорять уста його!

2. Моліться скрізь і завжди, цим ви створите особливу атмосферу, у якій можна відчувати присутність самого Господа. Читайте Святе Євангеліє, молитви, акафісти вголос, щоб дитина все це чула. Якщо дитина постійно знаходитиметься в цій атмосфері, то у неї буде природне бажання пізнавати Бога.

Ін. 14: 13–14

І все, що попросите в моє ім'я, те вчиню, щоб Отець у Сині прославився. Вчиню, коли будь-що проситимете в моє ім'я.

1 Сол. 5: 17

Безперервно моліться.

Сир. 37: 15

Понад усі ж бо речі — до Всевишнього молися.

1 Тим. 2: 8 –10

Я хочу, отже, щоб мужі молилися на всякому місці, зводивши до неба чисті руки, без гніву й суперечки. Так само й жінки, в убранні пристойнім, хай себе прикрашають сором'язливістю і скромністю, не заплітанням волосся, не золотом чи перлами, чи шатами дорогоцінними, але ділами добрими, як це годиться жінкам, що визнають благочестя.

Мф. 18: 20

Бо де двоє чи троє в ім'я Моє зібрані, там Я серед них.

Взивайте до Господа біля ліжечка дитини. Не обов'язково робити це вголос. Молитва може бути внутрішньою. Звертайтеся до Господа, просіть в Нього, і в Матері Божої, і у всіх святих благословення для немовляти.

Сир. 37: 15

Понад усі ж бо речі — до Всевишнього молися.

Коли дитина спить, осіняйте хресним знаменням її ліжечко — з голови до ніг і зліва направо, окроплюйте святою водою. Хай ікони знаходяться поряд із ліжечком.

Хрещення

Знайдіть своїй дитині таких хрещених батьків, які б усвідомлювали, що їхній найважливіший обов'язок — турбуватися про духовне зростання свого похресника. *«Один Господь, одна віра, одне хрещення»* (Єф. 4: 5).

Хрестіть дитину відразу після народження.

Рим. 6: 3–11

Чи ж ви не знаєте, що всі ми, що в Христа Ісуса охрестилися, у смерть його хрестилися? Ми поховані з Ним через хрещення на смерть, щоб, як Христос воскрес із мертвих славою Отця, і ми теж жили новим життям. Бо якщо ми з'єднані з Ним подобою його смерті, то будемо і подобою воскресіння. Знаємо ж, що старий наш чоловік став розп'ятий з Ним, щоб знищилось оце гріховне тіло, щоб нам гріхові більш не служити; бо хто вмер, той від гріха звільнився. Коли ж ми вмерли з Христом, то віруємо, що й житимемо з Ним, знаючи, що Христос, воскреснувши з мертвих, вже більше не вмирає: смерть над Ним більше не панує. Вмираючи бо, Він умер для гріха раз назавжди, а живучи, живе для Бога. Так само й ви вважайте себе за мертвих для гріха, а за живих для Бога, в Христі Ісусі.

Святитель Іоан Золотоустий

Та купіль не тільки легко відпускає нам гріхи і легко очищує нас від гріхів, а й робить це так, наче б ми наново народилися.

Мк. 16: 16

Хто увірує і охреститься, буде спасений, а хто не увірує, буде осуджений.

Святитель Іоан Золотоустий так пояснює звичай хрестити малих дітей: «Ми хрестимо немовлят, хоча вони ще не допустились особистих гріхів, щоб очистившись від первородного гріха, одержали вони дар освячення, усиновлення Божого й спадкоємства Царства Небесного і ставши членами Христової Церкви, були храмом Святого Духа».

Мф. 28: 16–20

А одинадцять учнів пішли в Галилею на гору, куди їм Ісус призначив. Побачивши Його, вони вклонилися Йому; а деякі сумнівалися. Ісус же приступив і промовив до них: «Дана мені всяка влада на небі й на землі. Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку.

При скоєнні Таїнства Хрещення на дитину надівають православний хрест, який відтепер повинен бути завжди за ній. Хрест — не амулет, хрест — це символ нашого порятунку, це захист, Благодать і Духовна сила.

Пам'ятайте, що дитина допускається до церковних Таїнств (Причастя, Шлюб тощо) лише з тим іменем, яке освячене молитвою священика. Немовля можна назвати на честь святого, вшанування пам'яті якого

припадає або на день народження дитини, або на день її хрещення, або на найближчі до них дні. Іноді вибирається ім'я святого, який вважається покровителем сім'ї, навіть якщо його пам'ять вшановується значно пізніше.

Святитель Іоан Золотоустий пояснює: *«Християнські батьки повинні завжди давати своїм дітям такі імена, які заохочували б їхніх дітей до праведного життя і були для них постійним нагадуванням про Небесне Царство».*

Після Таїнства Хрещення дитину приводьте у храм як частіше і прилучайте її до Святих Христових Таїнст. Підносьте під благословення священника, під Чашу, єлепомазання, до ікон. Створюйте навколо дитини атмосферу присутності Господа у всьому.

Мф. 11: 28

Прийдіть до Мене всі втомлені й обтяжені, і Я заспокою вас.

Ін. 6: 51

Хліб, що його Я дам, це — тіло моє за життя світу.

Мф. 26: 26

Беріть, їжте: це моє тіло. Воно за вас дається. Це робіть на мій спомин.

Ін. 6: 56

Хто споживає тіло моє і кров мою п'є, той у мені перебуває, а я — в ньому.

Ін. 6: 53–54

Істинно, істинно кажу вам: якщо не споживатимете Тіла Сина Чоловічого і не питимете Його Крови, не матимете життя в собі. Хто їсть Моє Тіло і п'є Мою Кров, має життя вічне, і Я воскрешу його останнього дня.

Мф. 19: 14

Пустіть діток, і не бороніть їм приходити до Мене, бо Царство Небесне належить таким.

Євр. 2: 14–15

А що діти стали спільниками тіла та крові, то й Він став учасником їх, щоб смертю знищити того хто має владу смерті — тобто диявола, та визволити всіх, що все життя страхом смерті держались у неволі.

1 Кор. 10: 17

Один хліб, одне тіло — нас багато, бо ми всі спільники хліба одного.

Читайте дитині вдома вголос молитви і Євангеліє, не переймаючись тим, як вона сприймає слова.

Мф. 6: 5–15

А як молитесь, то не будьте, як ті лицеміри, що люблять ставати й молитися по синагогах та на перехрестях, щоб їх бачили люди. Поправді кажу вам: вони мають уже нагороду свою!

А ти, коли молишся, увійди до своєї комірчини, зачини свої двері, і помолися Отцеві своєму, що в таїні; а Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі явно.

А як молитесь, не проказуйте зайвого, як ті погани, бо думають, ніби вони будуть вислухані за своє велемовство.

Отож, не вподобляйтесь їм, бо знає Отець ваш, чого потребуєте, ще раніше за ваше прохання!

Ви ж моліться отак: Отче наш, Ти, що є на небесах!

Нехай святиться Ім'я Твоє, нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі.

Хліб наш щоденний дай нам сьогодні.

І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим.

І не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого.

Бо Твоє є царство, і сила, і слава навіки. Амінь.

Бо як людям ви простите прогріхи їхні, то простить і вам ваш Небесний Отець.

А коли ви не будете людям прощати, то й Отець ваш не простить вам прогріхів ваших.

Давайте дитині вживати святу води і проскуру натщесерце, окроплюйте саму дитини та її речі свяченою водою.

У храмі малюка підносьте під благословення священника, під Чашу, прикладайте до хреста, до ікон. Створюйте навколо дитини природну атмосферу релігійності, щоб вона зростала у ній, як риба у воді.

Мк. 10: 15–16

Істинно кажу вам: хто не прийме Царства Божого, як дитина, той не увійде в нього. І, обнявши їх, покладав на них руки і благословляв їх.

Благодать Хрещення ніколи не забирається, її можна приглушити гріхом, про неї можна забути, але втратити — не можна ніколи. І хто в дитинстві був охрещений, але не виховувався як християнин, обов'язково навернеться до Бога.

Годуйте немовля материнським молоком, а мама повинна подумки звертатися до Бога під час годування, щоб їжа, яку отримує її дитина була не лише фізичною, а й духовною.

Турботи про підростаючу дитину

Дитина — це не півлюдини, не неповноцінна людина, як схильні вважати багато з дорослих. Це абсолютно повноцінна за своєю цінністю і значущістю людська істота з цілком розвиненим відчуттям влас-

ної гідності. І зневажати чи ображати це почуття не має права ніхто, навіть її батьки.

1. Виховуйте своїх дітей на власному досвіді. Ваша мова неодмінно впливає на мову дітей. Якщо малеча чутиме образливі слова від вас, вона обов'язково це перейме. Святитель Іоан Золотоустий: *«... чим є град для засіяного лану пшениці, тим є поганий приклад батьків для душі дитини. Коли батьки подають для дітей поганий приклад, вони вже не можуть бути пастирями дітей, є їх губителями. До таких батьків в повній мірі відносяться слова Божественного Спасителя: «Хто згіршить одного з тих малих... краще би йому було, щоб повісити йому на шию камінь і втопити в глибині морській» (Мф. 18: 6). «Непорочний, тверезий, цнотливий, благопристойний, чесний, не п'яниця, не убивця, не сварливий, не корисливий» (1 Тим. 3: 2–3). «Де чоловік, жінка й діти у згоді та любові з'єднані зв'язком чесноти, там поміж ними Христос».*

2. Прищеплюйте послух з раннього віку. І в цьому першочергове значення знову має ваш приклад: якщо між вами не буде поваги до волі один одного — дитина не навчиться послуху. Послух виражає любов. Діти, які завжди чинять по-своєму, не зможуть навчитися любити. Адже в юнному віці послух означає «робити, що сказано», а у дорослому — «визнавати волю іншого з любові».

2 Тим. 3: 16–17

Усе Писання Богом натхнене, і корисне до навчання, до докору, до направи, до виховання в праведності, щоб Божя людина була досконала, до всякого доброго діла готова.

3. Ігри і заняття із дітьми не повинні бути примітивними. Не намагайтеся уникати в іграх того, що потребує боротьби й праці. Дитині потрібно учитися випробовувати свої сили, адже це розвиватиме у неї терпіння й смирення.

4. Розвивайте основні риси християнського життя в миру — це щедрість, гостинність і милість до тих, хто її потребує. Ці якості закладайте в дітях у самому ранньому віці.

Мф. 18: 2, 5

Істинно кажу вам: Якщо ви не навернетесь і не станете, як діти не увійдете в Небесне Царство... Хто приймає дитину в моє ім'я, той мене приймає....

5. Якщо виникає потреба у покаранні дитини за негативний вчинок то карати своє чадо можна лише строгим голосом і попередженням, а не фізично. «Гніваючись — не грішїть» (Єф. 4: 26). Святитель Іоан Золотоустий говорить: «Як тільки помітиш, що страх діє на дитину, стримайся, бо природа наша потребує послаблення».

6. Створюйте умови для довіри між вами і дітьми. Коли дитина довіряє то вона і поважає. Достатньо буде суворого виразу обличчя для того, аби дитина усвідомила, що вчинила недобре.

7. Дисципліна для дитини вкрай важлива. Вона повинна полягати у мудрому і справедливо-му ставленні до дитини. Діти особливо чутливі до справедливості, їх дуже вражає, коли бачать у своїх батьках лють через дрібницю. Святитель Іоан Златоуст говорить, що душа дитини є чистою від усіх страстей, вона не пам'ятає образ і до кривдників

підходить, як до друзів, так як би нічого взагалі не сталося: *«скільки б мати не карала своє дитя, воно все одно шукає її, і більш за все любить її. Подай їй царицю в діадемах: вона не дасть їй перевагу перед матір'ю, котра буде зодягнута в убогу одежу; але ще більше буде жадати бачити свою матір, ніж царицю в багатій одежі. Своє вона відрізняє від чужого не по убозтву або по багатству але по любові... Ось чому і Христос сказав: таких бо є царство небесне, щоб ми по свободній волі робили те, що діти роблять по природі»*.

8. Після покарання ви мусите дати зрозуміти дитині, що можете їй вибачити. Ваша любов до дітей повинна бути для них прикладом Божої любові до людства. Це означає, що коли дитина зізнається у своєму поганому вчинку, вам слід пом'якшити докори або покарання. Цим ви ні в якому разі не заохочуватимемо її до гріха. Дитину слід підбадьорити, щоб вона не намагалась приховувати свої провини або вигадувати *«слова лукаві для виправдання діл гріховних»* (Пс. 141: 4). Потрібно дати їй відчуті радість «блудного сина», який повертається.

9. Ніколи не погрожуйте дітям, вдаючись до імені Христа. Не допускайте, аби дитина думала, що Господь не любить її через погану поведінку. Ви повинні користуватися власним авторитетом і не перетворювати Христа на карателя. Діти можуть зненавидіти Господа, коли захворіють або побачать хворим когось. Вони будуть думати, що Христос карає їх за гріх і що Він їх не любить. Але це ж не

так! Христос любить грішників, Він навіть помер за них на хресті.

10. Виховуючи дисципліну і послух не забувайте про розвиток характеру, щоб не зламати волю дитини. Малу дитину вчіть робити те, що їй говорять, аби розвинути в ній самопожертву й повагу до ближніх.

11. Постійно забороняти — це не мудро. Пояснюйте дітям причину заборони. Зовсім маленьких дітей краще відволікти або навіть відвести від «забороненого» об'єкта, а не просто сварити безперестанку, залишаючи спокусу перед носом. Впертій дитині менше нашкодить, якщо дозволити їй щонебудь випробувати самій. Що стосується твердої заборони, то вона діятиме ефективно, коли наші діти довірятимуть нам. Запропонуйте старшим дітям попросити поради у духовного отця, але і самі мусите діяти у відповідності з тим, що скаже священник.

12. Дайте можливість відчувати дітям злагоду у ваших подружніх стосунках: у присутності дітей ви не повинні навіть сперечатися.

13. Якщо ж діти таки побачили, як ви сваритеся, то хай вони побачать, як ви миритеся. Діти дуже тонко відчують натягнутість у стосунках між батьками і страждають від цього. Пам'ятайте, що злагода між батьками — це запорука того, що діти ростимуть щасливими і що в майбутньому у них будуть щасливі сім'ї.

14. Розмовляючи з дітьми, уважно їх слухайте. Потрібно слухати про всі сторони дитячого життя з увагою й молитвою, щоб Боже благословення зішло на всі прояви їхнього буття. Виділіть певний

час для бесіди з сином чи дочкою. Навіть коли ви зайняті, треба прислухатися; чи не відчуваєте ви, що питання цього малюка достатньо серйозне, і варто відкласти своє заняття. Адже можливості відповісти може більше ніколи не трапитися. Це вже тільки для дітей, які досягли повної зрілості, можна відкласти на потім серйозні відповіді.

15. Якомога частіше збирайтеся всією сім'єю за столом. Трапеза — це можливість для вашої сім'ї побути разом і поспілкуватися. Вставляйте в розмови з дітьми історії і приклади із Святого Письма.

Втор. 6: 6–7

І нехай будуть слова ці, які Я заповідаю тобі сьогодні, у серці твоєму. І навчай їх дітей твоїх і говори про них, сидячи в домі своєму і йдучи дорогою, і лягаючи, і встаючи.

16. Починайте день хоча б із кількахвилинного спілкування з дитиною. Тоді вона відчуватиме вашу турботу, любов; тоді їй цікаво буде, хто як проведе цей день.

17. Благословляйте свою дитину, моліться, осіняючи її хресним знаменням: «Господи, Ісусе Христе, благослови дитя Твоє. Пресвята Богородице, охорони його під покровом твоїм від усякого зла». Молитва перед виходом дитини з дому має не лише психологічне значення. Вона захищає її від усяких лукавих сил.

Мф. 6: 6

Ти ж коли молишся, увійди у свою кімнату, зачини за собою двері й молись Отцеві твоєму, що в тайні і Отець твій, що бачить таємне, воздасть тобі.

Дім, дитячий садок, школа

1. Цікавтеся, що відбувається з вашою дитиною в дитячому садку, школі та в іншому навчальному закладі.

Рим. 12: 2

Не уподібнюйтесь до цього світу, але обмінюйтесь оновленням вашого розуму, щоб ви переконувалися, що то є — воля Божа: що добре, що вгодне, що досконале.

2. Ходіть на батьківські збори, відвідуйте навчальні і виховні заходи. Адже це один із способів налагодити зв'язок між сім'єю та навчальним закладом — спромогтися подолати ту двоїстість життя, в якій перебувають багато хто з православних дітей. І знову «єдиною на потребу» виявляється ваша молитва за те, щоб Господь охоронив ваших дітей від усякого зла і дарував їм милість *«зростати мудрістю, віком та благодаттю у Бога та в людей»* (Лк. 2: 52).

3. Коли будете допомагати дітям засвоїти якомога більше знань, то подбайте і про те, щоб, здобувши ці знання, дитина не загордилася й зуміла використати їх на користь ближніх.

Єф. 6: 11–13

Зодягніться в повну Божу зброю, щоб могли ви стати проти хитрощів диявольських. Бо ми не маємо боротьби проти крові та тіла, але проти початків, проти влади, проти світоправителів цієї темряви, проти піднебесних духів злоби. Через це візьміть повну Божу зброю, щоб могли ви дати опір дня злого, і, все виконавши, витримати.

4. Дітям для занять виділяйте спокійне місце — духовно захищене: духовні книги, ікони, свічки, лампадка. Крім того, якщо діти весь час пере-

бувають лише в оточенні «творіння рук людських», вони починають насторожено сприймати ідею Бога як Творця. Саме тому дітям потрібно якомога більше спілкуватися з природою — із тим, що створив сам Господь.

Мф. 4: 4

Чоловік житиме не самим хлібом, а кожним словом, що виходить з уст Божих.

5. Одна з проблем сучасної системи освіти полягає в тому, що дітей вчать змагатися один з одним в успішності. А це культивує гордість. Пояснюйте дітям гріховність цих змагань.

1 Кор. 1: 26–29

Бог вибрав немудре світу, щоб засоромити мудрих, і безсильне світу Бог вибрав, щоб засоромити сильних, і незначне світу та погорджене Бог вибрав, і те, чого не було, щоб знівечити те, що було, щоб жадне тіло не величалось перед Богом.

6. Вчіть дітей розумово обдарованих не пишатися і не заноситися над іншими.

Мф. 11: 29

Навчіться від мене, бо я лагідний і покірний серцем.

7. Хваліть дитину, коли вона намагається зробити те, що в її силах, а не коли їй удалося перевершити інших. Той, хто намагався з усіх сил і все ж виявився не «на висоті», не повинен почувати себе неповноцінним.

8. Пояснюйте дітям, що розумові здібності — це лише один із багатьох природних дарів, що їх людина отримує від Бога.

9. Якщо ви маєте вибір то спробуйте знайти своїй дитині православний дитячий садок, школу, де чиста моральна атмосфера.

10. Пам'ятайте! Діти не повинні відчувати себе зайвими, непотрібними. Якщо вони не знайдуть любові і привітної усмішки у себе вдома, то згодом ви, батьки, про це дуже пошкодуєте.

Мф. 7: 17–20

Так ото родить добрі плоди кожне дерево добре, а дерево зле плоди родить лихі. Не може родить добре дерево плоду лихого, ані дерево зле плодів добрих родити. Усяке ж дерево, що доброго плоду не родить, зрубується та в огонь укидається. Ото ж бо, по їхніх плодах ви пізнаєте їх!

Діти до 3-х років

Перші три роки життєво важливі для росту дитини, зокрема, духовного.

1. Якщо так трапилось, що до цього часу ви ще не причащали своє маля, то підготуйте його до першого причастя. Нехай перші свої походи до храму вона не причащається. Постійте з дитиною на руках, нехай вона побачить, з якою радістю причащаються люди: діти, дорослі. І, зрозуміло, її мама й тато.

2. Розповідайте вдома, що це велика радість — з'єднатися з Господом. Намалюйте картинку: храм, священика із Чашею в руках. Дитина повинна захотіти причаститися.

3. Шикаючи на дитину, розтискаючи їй зуби, вивертаючи їй руки, ви доможетеся стійкої ненависті маляти до церкви й особливо до Причастя.

4. Ви ніколи не привчите дитину з радістю причащатися, якщо будете приводити її до Чаші раз у два-три місяці. Розповідайте їй про Божу любов, готуйтеся до походу в храм як до свята.

5. Якщо дитина (до року) вередує (усяке буває!), її однаково можна причащати. Священик і диякон, що тримають плат для витирання вуст, мають у такій ситуації деяку вправність, так що слухайтеся їх. Але якщо дитині більше року-двох, тобто вона розуміє, що таке насильство, примус, краще її не примушувати до причастя. У цьому віці спочатку потрібно розібратися зі страхом дитини. Від чого це? У всякому разі, якщо самотійно не можете побороти упередження маляти, порадьтеся зі священником.

6. Не потрібно примушувати своїх малолітніх дітей вистоювати відразу все богослужіння. Малеча може гратися біля храму чи дитячій кімнаті.

7. В 2–3 роки у дітей з'являється гнів з приводу перешкоди отримати якусь забаганку. Дитина може стати «божком» і тираном для свого оточення, якщо їй буде у всьому потурати. Однак вона досить легко зрікається своїх бажань, її неважко «заговорити». Для цього потрібна лагідність та ваша послідовна поведінка. У цей період нервова система у дітей тільки формується і є дуже вразливою, тому всілякі образи можуть мати негативні наслідки. Великої шкоди завдають фізичні покарання, залякування вигаданими міфічними істотами, наприклад, бабаями.

8. Не викликайте страх у дитини Божим покаранням, оскільки вона сприйматиме Бога як деспота.

9. Вчіть простим біблійним істинам. Розмову про Бога будуйте так, щоб вони розуміли, що Бог їх любить і що Його потрібно слухатися та любити не менше, ніж своїх батьків.

Залучення до молитви 3-х річних дітей

1. Створіть молитовну атмосферу і ваш особистий приклад. Самі молитви для дітей цього віку мають бути дуже короткими і зрозумілими по змісту. Це молитви, як «Боже, благослови!», «Боже, помилуй!», «Слава Тобі Боже», «Отче Наш».

2. Всі молитви промовляйте разом із дитиною: до початку і по закінченні трапези, а також будь-якої справи. Хай дитина буде присутня при ранкових та вечірній молитвах.

3. Маленьку дитину слід навчити, як поводитися до початку молитви і під час її (в кімнаті повинен бути порядок, іграшки зібрано, сама дитина повинна бути акуратно одягнена, з чистими руками і т. п.).

4. Навчіть правильно здійснювати хресне знамення (скласти до купи три пальчика правої руки: вказівний, великий і середній, пригнути до долоні безіменний палець і мізинець; осінити себе хрестом, доторкнувшись спочатку до чола, потім до поясу, потім до правого і лівого плеча).

Діти 4–6 років

1. Діти цього віку найбільш піддаються впливу із боку всього, що їх оточує. Тож створіть атмосферу любові, благочестя, радості. Будьте провідниками дітей в любові до Бога. Старайтеся довести їх до

того, щоб вони любили Бога більше ніж вас, своїх батьків.

Мф. 22: 37

Люби Господа Бога свого всім серцем своїм і всією душею своєю і всією думкою своєю.

2. Спонукайте дітей до знайомств з іншими дітьми і до утворення товаристських стосунків.

3. Любіть, довіряйте і будьте з нею правдивими в усьому.

4. Не можна дитину шантажувати: мовляв, не буду тебе любити, віддам циганам, якщо ти не... Не потрібно також піддаватися на шантаж дитини, яка намагається висувати певні умови. Батьки повинні приймати рішення виважено, а не емоційно.

5. Пам'ятайте, що це вік коли поволі втрачається зацікавленість до досі улюблених забав, а нові зацікавлення ще не з'явилися. Це — доба відпочинку і збирання сил для майбутнього стрибка. Діти від чотирьох до п'яти років вже спроможні відрізнити добро від зла і зрозуміти, що Бог створив світ і піклується про них.

Підведення до молитви дітей 4-6 років

1. Залучайте дітей до молитви як до особистої розмови з Богом.

2. Спонукайте молитися до початку й після закінчення будь-якої справи. Крім того пояснюйте, що всяку справу треба здійснювати задля слави Бога нашого, вимовляючи складнішу молитву: «В ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь». Слово «Амінь» обов'язково вимовляти наприкінці молитв. Воно

означає: «Істинно так, суцша щоправда». При цьому підкреслюйте, що ця молитва допомагає успішно завершити будь-яку справу.

3. Вимовляйте молитви і вранці, щойно дитина прокинеться. Нагадуйте дітям що після таких молитв Бог весь день буде із нами і допомагатиме нас у всьому.

4. Завчіть такі молитви, як «Боже, врятуй і збережи!», «Боже, Ісусе Христе, помилуй мене!», «Пресвята Богородиця, врятуй нас!», «Отче наш», «Символ віри», «Богородице Діво». Ці молитви слід вимовляти перед іконами Спасителя і Пресвятої Богородиці.

5. Розповідайте, коли і як треба молитися. Господь велить нам молитися завжди, тобто вранці, ввечері, вдень. Молитви можна говорити вголос чи подумки. Саме тоді треба бути уважним, добре розуміти й відчувати, що вимовляєте. Добре щоб під час молитви дитина мала перед собою ікону, і добре, коли перед нею горить лампадка чи свічка.

6. Пояснюйте дітям, що вони, крім зазначених вище молитов, можуть звертатися до Бога із своїми словами, тобто зі своєю особистою молитвою. І багато дітей це з радістю роблять.

Мф. 18: 10

...їхні Анголи повсякчасно бачать у небі обличчя Мого Отця, що на небі.

Перша сповідь

Семирічний вік — своєрідний поріг для дитини: це визнає і суспільство, яке в цьому віці відправляє

дитину в школу, і Церква, яка з цього моменту вважає необхідним Таїнство Сповіді. Адже в школі дитина зіштовхується вже з «оцінним» ставленням до себе, з боку вчителя, з боку однокласників. Це час, коли вона вчиться і сама дивитися на себе збоку, і ставить перед собою питання: а як до мене ставляться інші, якою вони бачать мене, — і відповідати на них. І відповіді ці виявляються далеко не завжди такими, якими хочеться почути дитині або її батькам.

У зв'язку з цим сповідь у житті дитини загалом з'являється вчасно і, безумовно, може стати корисною для дорослішання та становлення дитини духовно.

1. Почніть готувати дитину з ранніх років. Для цього постарайтеся разом регулярно відвідувати храм, причащати її, розмовляйте про Бога, читайте дитячу Біблію. Якщо дитина буде бачити, як батьки готуються до сповіді, вона сама уже заздалегідь буде налаштована на це Таїнство. Буде знати, що одного разу і сама візьме в ньому участь.

2. Поясніть дитині сенс Таїнства. Зробіть акцент на тому, що це не просто перерахування поганих вчинків, а, в першу чергу, їх усвідомлення. Що важливо не тільки розповісти про ці вчинки, але і прийняти рішення більше ніколи їх не повторювати, і намагатися всіма силами це виконувати. Розкажіть, що під час сповіді вона буде стояти перед Господом, а священник — призначений від Бога свідок покаяння і його духовний наставник.

3. До першої сповіді потрібно підготуватися особливо. Бажано в перший раз не робити це під

час Недільної Літургії, коли сповідується велика кількість людей. Домовтеся із священником і приходьте з дитиною в призначений час. Так дитині буде набагато простіше зосередитися і сконцентруватися на справді важливих речах.

4. Заздалегідь поясніть обрядову сторону Таїнства, щоб дитина не ніякувала від того, що не знає, як потрібно себе вести. Попередьте, що якщо вона хоче причаститися після сповіді, потрібно попросити благословення у священника по закінченні Таїнства.

5. Ніколи нічого не нав'язуйте і не вказуйте дитині. Неприпустима така форма сповіді, коли хто-небудь з родичів просто диктує список гріхів, які потім потрібно перерахувати священнику. Можлива тільки м'яка розмова, яка допоможе дитині мислити в потрібному напрямку. Але прийняти рішення про те, в чому каятися, він повинен самотійно. І ні в якому разі не випитуйте після сповіді подробиці. Таємниця її так само непорушна, як і для дорослих.

6. Не змушуйте дитину йти на сповідь, якщо вона цього не хоче. Так її можна тільки відвернути від церкви назавжди. Намагайтеся в розмовах і власним прикладом збудити в неї бажання брати участь в церковних Таїнствах. Розмовляючи з дитиною, не використовуйте тільки негативні приклади. Не залякуйте її страшними наслідками. Постарайтеся зробити так, щоб вже в юному віці стало зрозуміло, що жити з чистою совістю — це велике щастя, і що сповідь — це не тяжкий обов'язок, а радість від примирення з Господом.

Десять заповідей Божих на виховання дітей

1-а Заповідь: Виховуйте дітей в душі святої віри. Навчіть їх правильно вести себе в Божому храмі.

2-а Заповідь: Не дозволяйте дітям божитися, або вимовляти ім'я Боже, або святих без почесі.

3-а Заповідь: Ведіть дітей в день свят на Службу Божу. Самі не працюйте і привчайте цьому дітей.

4-а Заповідь: Живіть так, щоб діти вас шанували, любили і слухали.

5-а Заповідь: Не допускайте ніколи ворожнечі вдома. Схиляйте дітей до взаємної поступливості і служіння. Вчіть їх берегти здоров'я. Застерігайте їх від схильності до напоїв і куріння тютюну. Не дозволяйте знущатися над тваринами. Дивлячись на слуг, нехай діти вчаться чемності, а споглядаючи на недужих і калік — милосердності.

6-а Заповідь: Нагадуйте їм всюди про присутність Бога. Оберегайте їх від злого товариства і книжок. Пильнуйте, щоб не попали в тайні гріхи, що руйнують і душу і тіло.

7-а Заповідь: Виховуйте у дітей почуття справедливості. Карайте за найменше присвоєння чужих речей.

8-а Заповідь: Карайте дітей за неправду, але карайте без гніву і без пристрасті. Не дозволяйте дітям говорити про когось зле.

9-а Заповідь: Навчіть дітей коротких взивань до Бога, або коротких молитов і кажіть їм, щоб ці взивання до Бога, чи молитви частіше повторювали як під час роботи, так і під час відпочинку, а це вбереже їх від злих думок.

10-а Заповідь: Виховуйте дітей так, щоб їх привчати до ощадливості і невибагливості в одязі та їжі, але щоб були завжди задоволені тим, що мають.

Основні проблеми духовного виховання підлітків

Особливості цього віку

1. Посилюється критичне відношення до батьків, але вони ще потребують вашої підтримки.

2. Підліток починає усвідомлювати власну індивідуальність. Мислення досить поверхнєве.

3. Спостерігається живий інтерес до поведінки молоді старшого віку і бажання наслідувати її.

4. Ставлення до Церкви залишається досить поверхнєвим. Діти ясніше усвідомлюють протиріччя між християнським церковним світоглядом і поглядами оточуючого світу, в їх внутрішньому світі з'являється роздвоєність.

5. Дитяче, чисте, наївне уявлення про Бога поступово замінюється більш свідомою вірою. Іноді, відкидаючи ранні уявлення про Бога, діти відмовляються і від самої віри в Бога. Ще зберігається дитяче відношення до молитви як засобу отримати що-небудь дуже бажане.

6. Підлітки глибше розуміють труднощі життя і можуть свідомо молитися про Божу допомогу, прощення.

7. Немає глибокого розуміння відносин з людьми (батьками, товаришами, дорослими і молодшими дітьми) як виявлення християнської віри. *«Напоум юнака на початку путі його: він не ухилиться від неї*

аж до старості» (Притч. 22: 6). Вони ще не усвідомлюють докінця, що гріх — не просто порушення правил, а руйнування відносин з іншими людьми і з Богом. Апостол Павло: «...спадкоємець, доки в дитинстві, нічим не відрізняється від раба, хоч і пан всього: він підпорядкований опікунам і домоправителям до терміну, батьком призначеного» (Гал. 4: 1–2).

Підліток — це молоденьке деревце, а ви, батьки, — Богом призначені садівники цієї юної людської рослини. Ви повинні ретельно доглядати їх із самого початку, повинні очищати їх від скверни гріха, від злих схильностей і пристрастей: ви повинні обсікати дикі відростки самолюбності, завзятості і капризів; повинні давати їм правильний напрям у вихованні слухняності і дисципліни.

Якщо зі вступом вашої дитини в підлітковий вік у вас виникли проблеми з дітьми, значить, щось неправильно складалося в духовному вихованні як православної так і неправославної сім'ї. Духовне здоров'я вашої дитини підірване і воно потребує негайного лікування.

Потрібно бути вкрай обережним із втручанням в життя підлітка, навіть невелика погрішність може бути фатальною і духовно зовсім відсунути підлітка від родини, створити глуху стіну. Це стадія «блудного сина». То ж думайте про те, щоб підліткові було привільно й вільно в сім'ї, щоб ніщо його не гнало з родини. Святитель Іоан Золотоустий каже: «Не шкодуйте трудів, адже ви трудитеся для себе, бо життя ваше буде легким, якщо ваші діти будуть добродійними». Ваша любов до дитини — це любов жертвна і безкорислива.

Кожен з членів сім'ї покликаний знайти себе.

Ін. 12: 24

Якщо зерно пшеничне, як у землю впаде, не помре, то залишиться одне, а якщо помре, то принесе багато плоду.

Не піклуйтесь лише про те, щоб ваші діти розбагатіли. Не витрачайте своє майно заради майбутньої слави ваших дітей.

Лк. 6: 24, 26

Горе ж вам, багатіям.

Горе вам, як усі люди про вас говоритимуть добре.

Вчіть дітей не вважати слабкими та боягузами тих, хто мовчазно сприймає образи від інших.

Мф. 5: 22

Кожен, хто гнівається на брата свого, підпадає вже судові».

Не спонукайте дітей до сварок та бійок. Христос наказує ухилятися від бійки та сварки — а ви постійно спонукаєте до цього.

Вчіть дітей не клястися, не докоряти, не мстити, та не насміхатися над тими, хто це виконує. Спонукайте їх до Божого страху.

Ін. 12: 25

Хто любить душу свою, той погубить її.

Мф. 6: 15

Якщо ви не будете людям прощати, то і Отець ваш не простить вам прогріхів ваших.

Притч. 1: 8–9

Слухай, сину мій, повчання батька твого, і не відкидай заповіту матері твоєї, тому що це — прекрасний вінок для голови твоєї, і прикраса для шиї твоєї.

Найдорогоцінніше — любов, доброта і твердість! Не втрачайте нитку довіри дитини, не втрачайте взаєморозуміння з дитиною! Будьте провідниками дітей в любові до Бога. Старайтеся довести їх до того, щоб вони любили Бога більше ніж вас, своїх батьків.

Мф. 22: 37

Люби Господа Бога свого всім серцем своїм і всією душею своєю і всією думкою своєю.

Святитель Іоан Золотоустий

Де чоловік, жінка й діти у згоді та любові з'єднані зв'язком чесноти, там поміж ними Христос.

Рим. 12: 2

Не уподібнюйтесь до цього світу, але обмінюйтесь обновленням вашого розуму, щоб ви переконувалися, що то є — воля Божа: що добре, що вгодне, що досконале.

Слухайте і розумійте дитину. Спілкуйтеся в смиренні і любові! Просіть у Бога мудрості для відповідей. Підтримуйте в своїх дітях бажання спілкуватися з вами, інтерес, цікавість. Не обов'язково у всьому погоджуватися з ними. Якщо виникли відмінності в поглядах, важливо дати зрозуміти дитині, що ваша любов і підтримка зберігаються.

Втор. 6: 6–7

І нехай будуть слова ці, які Я заповідаю тобі сьогодні, у серці твоєму. І навчай їх дітей твоїх і говори про них, сидячи в домі своєму і йдучи дорогою, і лягаючи, і встаючи.

Єф. 4: 29

Жадне погане слово нехай не виходить з уст ваших, а лише гарне, що може в потребі повчити, і щоб це вишло на користь тим, які чують його.

Єф. 6: 4

*Батьки, не дратуйте дітей своїх, а виховуйте їх в на-
поминанні й остереженні Божому!*

Пс. 78: 5–8

*Бо він установив у Якові свідоцтво, і клав закон в
Ізраїлі, щоб те, що заповідав батькам нашим, вони синам
своїм переказали; щоб відав рід, який прийде, діти, які
народяться, щоб устали й розповіли своїм дітям. Щоб
на Бога вони покладали свою надію, не забували діл
Божих і заповіді його пильнували; не були, як батьки
їхні, — поріддя бунтівниче, непокірне, поріддя із серцем
змінливим, якого дух був Богові невірний.*

Кол. 3: 16

*Слово Христове нехай у вас перебуває щедро: на-
вчайтесь у всякій мудрості й напоумлюйте одні одних,
співаючи Богові з подякою від свого серця псалми, гимни
та духовні пісні.*

Будьте авторитетом для своїх дітей, бо це дасть
можливість уникнути багатьох непорозумінь у вихо-
ванні. А коли не вистачає свого батьківського авто-
ритету, шукайте духовного помічника — людину, яка
має на вашу дитину вплив і яка має у неї авторитет.
Якщо і це не виходить, то тоді залишається тільки
молитися... і чекати! Як старець Паїсій говорив:
«*Дайте місце благодаті Божій*». Навіть якщо дитина
прийняла розумом сказане вами, їй потрібно якийсь
час на усвідомлення. А у нас це відбувається, як
правило, навпаки, все робимо з гордістю, тиском:
не по-моєму — крик, образи і докори: «Я ж для тебе
стільки зробив!» Хіба може таке слово торкнутися
серця?! Звичайно — ні!

Вих. 13: 7–9

І оповіси синові своєму того дня, говорячи: Це для того, що вчинив мені Господь, коли я виходив із Єгипту. І буде тобі це за знака на руці твоїй, і за пам'ятку між очима твоїми, щоб Господній Закон був в устах твоїх, бо сильною рукою Господь вивів тебе із Єгипту.

Ін. 3: 1

Подивіться, яку любов дав нам Отець, щоб ми були дітьми Божими, і ними ми є.

Компанії справляють на дітей величезний вплив. Якщо ж дитина скоює дуже серйозний проступок, то вам слід акуратно втрутитися. Якщо вчинений проступок не тяжкий, то можна трохи закрити на нього очі, щоб не дратувати дитину й не погіршити стан, у якому та перебуває, тому що результатом цього роздратування буде те, що вона від вас відійде. У такому випадку найкраще лиш молитися Христові й Пресвятій Богородиці за те, щоб Вони покрили ваше чадо.

Гал. 4: 19

Молімося: щоб Ісус відображався в наших дітях.

Потрібно увійти в життя дитини, з'єднатися з ним, стати для нього самим цікавим співрозмовником. Тоді він не буде шукати розради в інших людей: на вулиці, у друзів, які не знають Бога, в компаніях, де п'ють пиво й курять сигарети.

Підіть з дитиною в ліс, в парк, атракціони, влітку підіть за грибами, по суніці, послухайте, як співають в лісі птахи, переведіть цей спів на людську мову і скажіть, що пташки співають славу Богу і дитина запам'ятає це на все життя і сприйме красу світу як

красу Божого творіння. І тоді до всього іншого вона буде ставитися так само, дивитися саме з цієї точки зору і бачити прояв Божественної любові в усьому, що її оточує.

Не позбавляйте підлітка усякої компанії: це значить позбавити їх радості спілкування з однолітками. Важливо зробити так, щоб у дітей ще з малих років були віруючі друзі, треба так організувати їхнє життя, щоб їм було цікаво.

Не ставте бар'єру між своїм світом і світом вашої підростаючої дитини. Запропонуйте дитині запросити своїх друзів в будинок. Краще не намагатися вторгнутися в їх спілкування, а просто познайомтеся з його друзями і як би ненароком, після години-двох спілкування запропонуйте їм попити чайку з тортом. Можете посидіти з ними або піти, все залежить від ситуації.

Навчайте дітей Віри Православної, молитви, любити Церкву і ходити на Богослужіння, нести послух в церкві. Знайомство із Святим Письмом, життям Святих, Біблійними історіями, бесіди із питань православної етики — все це буде розвивати підлітка духовно і очищати його душу.

Кол. 3: 16

Слово Христове нехай у вас перебуває щедро: навчайтесь у всякій мудрості й напоумляйте одні одних, співаючи Богові з подякою від свого серця псалми, гимни та духовні пісні.

2 Тим. 3: 16

все Писання Богом натхнене і корисне... і воно здатне приготувати людину для всякої доброї справи.

Залучайте дітей до читання ранкових, вечірніх молитв, обітницї, акафістів. Та спілкуватися з Господом постійно. Всі справи робити з благословення Божого.

1 Кор. 16: 14

...хай з любов'ю все робиться в вас!

Виховуйте у правдивих християнських чеснотах, у національному дусі.

Мф. 5, 44

Любіть ворогів своїх, благословляйте тих, хто вас проклинає, творіть добро тим, хто ненавидить вас, і моліться за тих, хто вас переслідує.

Готуйте підлітків до самостійного життя. Раз і назавжди передайте своїм дітям, які дорослішають, право вибирати друзів і коханих. При тяжінні до самостійності хлопці і дівчата потребують життєвого досвіду і підтримки старших. Багато важливих для них тем вони взагалі не можуть обговорювати з однолітками, їм заважає самолюбність. А коли і ви не готові про це з ними говорити, то порадьте дітям частіше спілкуватися із духівником.

Виховуйте обов'язковість. Прищеплюйте почуття правдивості та виховуйте послух.

Хто живе за правдою, той живе за Христом, той живе по-Божому.

Ін. 3: 21

А хто робить за правдою, той до світла йде, щоб діла його виявились, бо зроблені в Бозі вони

Кол. 3: 20

Діти, будьте слухняні батькам вашим у всьому, бо це благоугодне Господеві!.

Пр. 22: 6

Привчай юнака до дороги його, і він, як постаріється, не уступиться з неї.

Утримуйтеся від критичних зауважень. Будьте відкриті спілкуванню, демонструйте, але ненав'язливо, свою готовність підтримувати контакт. Ставтеся до своєї дитини як до друга. Діліться своїми проблемами і почуттями, звертайтеся до неї за порадою. Дотримуйтеся міри. Все це сприятиме побудові рівних взаємостосунків у сім'ї.

Кол. 3: 21

Батьки, не роздратовуйте дітей ваших, щоб вони не падали духом.

Передайте своїм дітям відповідальність за їх власне життя. Це важко зробити. Але тільки такий крок сприятиме його розвитку, навчить відповідальності, підготує до самостійного життя, зробить упевненим в собі. Дозволяйте дитині зустрічатися з негативними наслідками своїх дій, тільки так вона дорослішатиме.

Привчайте дитину правильно відноситися до комп'ютера як до технічного пристрою, за допомогою якого можливо отримати знання і навички, а не до засобу отримання емоцій.

Лк. 12: 34

Де скарб ваш, там буде й ваше серце.

При захопленні підлітком — наукою, технікою, мистецтвом, — уважно стежте за тим, яке значення надає дитина цим заняттям. Слід уникати того, щоб що-небудь не стало для неї кумиром і не віддалило б її від Бога, заглушивши зростання духовного життя. Це ознака духовної хвороби, з якою треба боротися.

Ін. 12: 40

Засліпив їхні очі, і скам'янив їхнє серце, щоб очима не бачили, ані серцем щоб не зрозуміли, і не навернулись, щоб Я їх уздоровив.

Сійте у серцях підлітків любов до сором'язливості й цнотливої чесності з духовних підстав, а не тільки задля суспільної моралі, щоб вони не шукали нагоди спокушатися до втрати цнотливості, щоб боялися Божого ока. Страх перед всеприсутністю і всевіданням Бога й постійне пам'ятання про Ангела-Хранителя та ваші батьківські молитви будуть найкращими стражами невинності й цнотливості ваших дітей.

Еф. 6: 1–3

Діти, коріться своїм батькам у Господі; тому що цього вимагає справедливість. Шануй батька твого і матір.

Притч. 30: 11

Хто злословить отця свого і свою матір, того світильник згасне серед глибокої пільми.

Кол. 3: 20

Діти, будьте слухняні батькам вашим в усьому; тому що це благоугодно Господові.

Піст і дошкільнята

Піст не має зримого результату, тому дитині-дошкільнику складніше зрозуміти його сенс. Починаючи піст, постарайтеся якомога зрозуміліше пояснити дітям, що це таке, навіщо це потрібно. Ми постимо, щоб навчитися відмовляти собі у звичних задоволеннях. Ми постимо, щоб підготувати себе до свята. Дошкільнята — чисті і довірливі, вони постять просто як члени сім'ї, з любові до мами і тата, з природного

бажання бути схожими на батьків. Піст в цьому віці приймається дитиною безумовно, як одна з традицій сім'ї. А традиції не оцінюються і не обговорюються. Їм просто слідують, ними живуть.

Тривалість, протяжність посту для маленьких дітей добре було б зробити відчутним — наприклад, створити традицію відривати ввечері, після молитов листочок на календарі і бачити, як повільно тане стопка аркушів, останній в якій — день великого свята, день закінчення посту. Можна намалювати календар посту, і дитина буде щодня зафарбовувати ще одне коло, усвідомлюючи, що ще один день посту пройшов, а свято — наблизилось. Особливі «пісні» завіски або телевізор, покритий хусткою, теж можуть стати ознаками посту. Одні, непосні, предмети, події пішли, інші — з'явилися. Вони не кращі і не гірші, вони просто інші.

Не варто боятися, що дитина не захоче дотримуватися посту. Маленькі діти — великі «традиціоналісти». Вони люблять повторюваність, впізнаваність подій. І якщо обмеженням посту надати красиву, доступну для усвідомлення дитини форму, проблем не буде.

Піст і школярі

Піст — справа добровільна, це перш за все зусилля, тренування волі. Але воля дитини ще не дозріла, вона тільки формується. І ви можете допомогти цьому процесу, якщо будете оцінювати зусилля, а не результат. Успіхи дітей варто відзначати похвалою, а провали — згладжувати

Рим. 8: 12–13

...Брати, ми боржники не тілу, щоб за тілом жити. Бо коли живемо за тілом, то помremo. Якщо духом умертвляємо тілесні вчинки, то будемо жити.

Традиційно для учнів робить деякі винятки з правил посту. Важливо, щоб школяр, який бажає постити, не залишався голодним весь день. Це не корисно ні для тіла, ані для психіки. Голодна дитина — нервова або перевтомлена дитина. У такому стані засвоювати інформацію важко, а конфлікти в сім'ї спровокувати легко.

Всі діти по-різному переживають голод або обмеження у солодощах. Є й ті, хто зовсім не може потерпіти. Багатьом, в силу проблем зі здоров'ям або через підвищене навантаження і просто не можна постити. Якщо дорослі не розуміють індивідуальних і вікових особливостей дитини і накладають на неї непосильні обмеження, можливий виражений «відкат» від віри в підлітковий період.

У світських навчальних закладах не годують пісної їжею. Більш того, вчителі і педагоги, з числа людей нецерковних, вони можуть бути впевнені, що піст для дитини шкідливий і неможливий. І можуть тиснути на вашого посника, змушуючи його з'їсти сосиску або котлетку. Постарайтеся всією сім'єю придумати, як акуратно, не привертаючи до себе особливої — жалісливої або хвалебної — уваги, поститися в школі. Педагогів, напевно, варто попередити, а для однокласників придумати належні слова.

Діти не люблять відрізнятися від інших — і тому серед непостячих однокласників піст подвійно тяжкий. Одна справа, коли ти улюблених м'ясних

продуктів весь піст не бачиш і не спокушуєшся, і зовсім інша — коли всі навколо їдять твоє улюблене морозиво. Враховуйте це, говоріть дитині, що такий піст багато чого вартий, відзначайте її старання.

Дитина, яка навчається поститися, опиняється в меншості. Світ навколо живе, як і раніше. Не закриваються театри і ринки і т.п. Дитині потрібно плисти проти течії. Приклади з епізодів життя мучеників, Святих, Апостолів можуть допомогти. Поговоріть з дитиною про ті труднощі, з якими вона стикається. Не залишайте її один на один з ними.

Багато дітей потребують молочної їжі. І майже всі можуть собі дозволити не їсти солодкого, не дивитися мультики, на час посту припинити ті чи інші розваги. Не грати в комп'ютер, гранично обмежити користування інтернетом. Замінити ці заняття на інші, що потребують зосередження, а не розслаблення — ось це буде для школяра справжнім зусиллям. Для братів і сестер намагатися менше сваритися — відмінне обмеження, яке може бути прийнято на пісний час. Діти разом із вами можуть читати молитви.

Діти дуже активно ростуть, і іноді бажання з'їсти сир або жовток обумовлено не примхою, а потребою організму. Але бажаний продукт повинен бути приготований без надмірності, максимально просто, може бути навіть без солі (чи цукру) — щоб було менш смачно. Бачачи, як ви відмовляєтесь від улюблених страв, дитина сама поступово навчиться себе обмежувати, у неї сформується своя культура посту.

Тобто дитина повинна «жертвувати», з батьківською допомогою, «надмірностями», а не конче

необхідними для її зростання речами — м'ясом, молочними продуктами та іншим. І ще: бажано, вона повинна розуміти, навіщо вона це робить.

Піст і підлітки

В очах старших дітей піст має стати привілеєм дорослих. Підростаюча дитина розуміє, що, поділяючи з батьками піст, вона заслуговує їхньої поваги. Спільна праця посту має зближувати, а не розділяти вас і старших дітей.

Вам варто постаратися пояснити підростаючим дітям, що, переборюючи свої бажання на піст, ми готуємося до свята. Постячи, ми маємо змогу гостріше і яскравіше пережити радість Великодня або Різдва. Як велику, найсмачнішу ягоду часто залишаєш на останок, так і в піст, відкладаючи радості, готуєш себе до свята.

Кожному з дітей у родині варто допомогти сформулювати ті принципи посту, які йому під силу. І якщо необхідні відступи від правил посту — це теж варто обмовити. Тоді дитина не буде відчувати себе порушником.

Підлітки люблять приймати рішення самі. Не нав'язуйте їм свою волю. Це вік, коли людина вчиться брати відповідальність на себе і бачити наслідки свого вибору. Якщо дитина, постяча в дитинстві, тепер від посту відступає, вона врешті-решт побачить, що сама себе обкрадає.

Постарайтеся знайти золоту середину — не ламаючи волю, прищепити дитині культуру посту. Адже дорослій людині засвоювати її набагато важче.

Нехай дівчатка з дитинства навчаться пісної кухні, а хлопчики дізнаються, що без масла і м'яса життя не закінчується.

У наш час поститися не так просто — адже це суперечить гаслу «візьми від життя все». Мирно проводити піст треба вчитися. І ми, батьки, часто вчимося поститися разом з дітьми.

Батьківські обов'язки

На батьках лежить обов'язок від Бога про піклування дитиною від самого її зачаття. Батьки зобов'язані годувати дитину, оберігати її здоров'я і життя від різних небезпек, виховувати дитину, навчати її і молитися за неї. Дитина є даром Божим для батьків, і вони покликані повернути цей дар Богові досконалим, розвинутим, неущкодженим. Особливо велику увагу слід приділити духовному і моральному вихованню дитини, бо, на жаль, більше уваги приділяється переважно харчуванню, одяганню і освіті. Ці речі є дуже потрібні у житті, але якщо дитину не виховати доброю, милосердною, щедрою, то здоров'я, освіта можуть стати злом для самої дитини і її батьків.

Щоб дитина росла доброю, її з самого початку треба привчати до молитви, до добрих діл, до відповідальності за свої вчинки. Дитина починає здобувати своє християнське виховання з сім'ї. Якщо в родині панує атмосфера миру, розуміння, взаємоповаги, то це буде прийнято дитиною без особливих повчань і стане нормою її життя в майбутньому.

Перше знайомство з Богом, з Біблією дитина отримує у сім'ї через своїх батьків. Сім'я — це домашня Церква, бо Христос каже: *«Де двоє або троє зібрані в моє ім'я, там я серед них»* (Мф. 18: 20).

Підготовку до подружнього життя діти теж дістають головним чином у своїй сім'ї.

Виховання — це процес формування і розвитку духовного і фізичного потенціалу особи.

Християнське виховання — це Божа педагогіка, яка є безперервним процесом праці над формуванням душі і тіла особи для досягнення нею повної злуки з Богом за словами апостола Павла: *«Живу вже не я, а живе Христос у мені»* (Гал. 2: 20). Християнське виховання засноване на вічних правдах, об'явлених Богом у Святому Письмі. Родина, як перша школа, є основою, де не тільки вивчається, але й практикується Божа педагогіка. В ній практикується спільна молитва, яка є основним елементом літургійного життя в родині. Приймання святих таїнств родинною, зокрема святого причастя (Євхаристії), таїнства покаяння (сповіді) освячує її і спричинюється до того, що вона стає джерелом любові. Читання Святого Письма в родині — це найкращий помічник у вихованні. Одним зі способів родинного виховання є плекання дисципліни, як низки приписів, звичаїв у родині, щоб створити відповідну атмосферу для вироблення волі. Основою дисципліни є пильність (старанність) та послух. Вся родина повинна дотримуватись одних законів і заборон. Покарання в родині повинні бути справедливими і тільки в разі необхідності. Нагороди, як вияв задоволення по-

ведінкою дітей, теж повинні бути справедливими і поміркованими.

Особливо чуйним і милосердним має бути ставлення до недієздатних (неповнонослих), за словами Христа: *«Що ви зробили одному з моїх братів найменших — ви мені зробили»* (Мф. 25: 40).

Дитина розради шукає в матері, а оцінки — в батька. Тому з неприємностями вона, скоріш за все, біжить до матері, а до батька з тим, чим можна пишатися.

«Батьки, не дратуйте дітей ваших, аби вони не сумували» (Кол. 3: 21). Це означає, що виховання не повинно бути жорстко авторитарним, особистісні достоїнства дитини не повинні піддаватися сумніву. Єдине, що може бути засуджено, — це вчинки дитини. Незалежно від того поганого, що вона вчинила, вона має бути сприйнята батьком як особистість. З відповідною оцінкою її вчинку. Якщо ж особистість людини піддається приниженню, вона виростає невпевненою в собі, із заниженою самооцінкою. Дитина повинна мати право на власну думку.

Храм Нерукотворного Образу Господа нашого Ісуса Христа

м. Київ, вул. Богатирська, 30-А, 2-га лінія, 6.18

www.hramspasa.kiev.ua

На славу Божу над виданням цієї книги працювали
священики та прихожани Храму Нерукотворного
Образу Господа нашого Ісуса Христа

Митрофорний протоієрей Валентин Сорока,
ієрей Ігор Іофін, посл. Сергій Медвідь, Тетяна
Чередниченко, мат. Ольга Іофіна, мат. Наталія Бойко,
Оксана Хмілевська, Юлія Веселова, Ірина Семесюк

**Сердечна подяка усім, хто приймав участь у
виданні цієї книги, надав духовну, інтелектуальну
та фінансову підтримку**

До перевидання підготовлені:

- Том I. Духовна брань за душу. Сповідь і Причастя. Підготовка і проведення. Митарства Блаженної Феодори. Молитви. Що потрібно знати? Основи віри. Духовний щоденник
- Том II. Молитовник. Підготовка до Святого Причастя по дням тижня (канони, акафісти)
- Том III. Духовні проповіді на тему «Шлях Спасіння (Дорога до Бога)»
- Том IV. Духовні проповіді «Покликаним на служіння Богу і людям»
- Том VI. Як бути християнином, або зростаючи з Богом (для дітей)
- Том VII. Книга протоієрея Олексія Харитонова «Пристань»

**Благодать Господа нашого Ісуса Христа,
і любов Бога Отця і єднання Святого Духа
з усіма вами! Амінь!**

(2 Кор. 13: 13)